

Situació Catalunya

Desembre 2002

- Economia internacional: es retarda la recuperació.
- Economia espanyola: política fiscal orientada al consum.
- Economia catalana: esperant la inversió.
- El Parc nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici com a element dinamitzador de la seva zona d'influència.

Sumari

Economia internacional: es retarda la recuperació	3
Economia espanyola: política fiscal orientada al consum	7
Economia catalana: esperant la inversió	12
Enquesta sobre l'activitat econòmica BBVA. Tercer trimestre de 2002	22
El Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici com a element dinamitzador de la seva zona d'influència	25

Equip de redacció

Director: Miguel Sebastián

Coordinador: Pep Ruiz Aguirre

Data de tancament: desembre de 2002.

Entorn internacional:

Es retarda la recuperació

Les perspectives de recuperació de l'activitat a les economies industrialitzades s'estan retardant. Mentre que abans de l'estiu semblava que el ritme d'activitat es trobaria ja a prop del potencial a finals de l'any 2002, ara sembla difícil que això no es produeixi fins a la segona meitat de l'any 2003. Aquest fet reflecteix un augment de la incertesa des de l'estiu, resultat d'una combinació de factors. En primer lloc, la possibilitat d'un conflicte bèl·lic amb l'Iraq, que ha apujat els preus del petroli en els últims mesos i podria tornar-ho a fer a curt termini, deprimint la confiança. En segon lloc, les dificultats per a superar els problemes del sector empresarial. Des del mes de juny no s'han produït noves fallides de grans empreses als EUA, però la volatilitat dels preus borsaris i l'elevat diferencial de tipus en les emissions de bons corporatius a partir dels problemes de Worldcom mostren que la incertesa sobre la situació empresarial es manté, i que els problemes d'excés de capacitat i de sobrevaloració dels beneficis de la Nova Economia triguen més del previst a ser corregits. En tercer lloc, hi ha els dubtes sobre quins efectes pot tenir en el sector financer una desacceleració perllongada de l'activitat econòmica d'alguns països. I en quart lloc, en un context de retard de la inversió, es comença a qüestionar la capacitat de les polítiques de demanda per a sostenir alguns components, bàsicament el consum i la construcció, que suportin l'activitat.

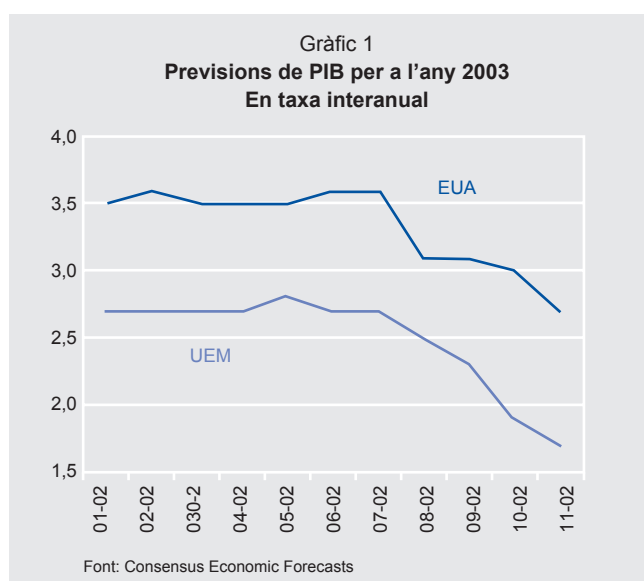
De retruc, comença a preocupar que s'estiguin generant situacions de sobrevaloració del preu d'alguns actius,

especialment l'habitatge i el deute públic, convertits en refugi per als inversors. Si aquests preus es desvien de forma important del seu valor d'acord amb els fonaments econòmics, una correcció futura podria tenir efectes negatius addicionals sobre l'activitat.

Tot i que segurament alguns d'aquests factors estan essent ara mateix sobrevalorats, el cert és que han induït un retrocés de la confiança empresarial, que ha corregit ja la recuperació del primer semestre de l'any, i porta a un nou estancament de l'activitat industrial.

Als EUA, el risc és el consum...

Simultàniament, la confiança dels consumidors segueix en mínims, el que podria assenyalar un ajust bruscat del consum que preocupa especialment en el cas dels EUA, on el creixement dels últims trimestres s'ha recolzat en l'evolució del consum privat. Aquesta evolució s'ha degut a la compra de béns durables, afavorida per excel·lents condicions de finançament –com en el cas dels automòbils, on hi ha campanyes de finançament a tipus zero–, o al refinançament de les hipoteques que ha possibilitat la caiguda dels tipus d'interès, juntament amb l'increment dels preus de l'habitatge. Així, una nova hipoteca permet reduir el servei mensual del préstec, tant pel menor tipus com pel fet d'allargar la seva duració, i si el nou préstec és de valor superior fins i tot aconseguir fluxos de caixa positius per a les famílies. Però l'esgotament d'aquestes campanyes i l'avenç de compres que han suposat fan dubtar de la sostenibilitat del consum i preocupa que un empitjorament de la confiança dels consumidors pugui frenar bruscament el consum, en comptes de produir-se una correcció moderada més desitjable.

Quadre 1
Creixement del PIB. Taxa interanual

Taxes interanuals	2000	2001	2002	2003
Estats Units	4,1	0,3	2,3	2,5
UEM	3,5	1,4	0,8	1,7
Alemanya	3,2	0,7	0,4	1,2
França	4,2	1,8	1,0	2,0
Itàlia	2,9	1,8	0,4	1,6
Regne Unit	3,1	2,1	1,5	2,4
Japó	2,4	-0,8	-0,2	0,6
Països asiàtics	7,5	5,3	6,3	6,2
Amèrica Llatina	4,1	0,4	-0,5	2,0
MÓN	4,7	2,3	2,7	3,2

Font: FMI i BBVA.

Un altre factor que fa témer una correcció a la baixa del consum és l'estalvi. Com a resposta a la caiguda de la riquesa provocada per la davallada borsària, l'estalvi de les famílies s'ha recuperat des dels mínims assolits a mitjans del 2001. Però mentre que des del 1999 la proporció entre riquesa i renda s'ha reduït en 110 punts, l'estalvi ha augmentat en 2,1. Un creixement insuficient si es té en compte que les estimacions estàndard calculen que una disminució del 10% de la proporció riquesa-renda implica un augment de l'estalvi de mig punt percentual, el que significa que encara resten dos punts més d'augment de l'estalvi per a compensar la caiguda de la riquesa. Aquest gap es converteix, per tant, en un factor de risc per a l'ajust del consum, sobretot si es considera l'empitjorament de l'estalvi públic.

L'escenari per al 2003 per als Estats Units, però, és de moderació del consum (no de correcció brusca) en un punt percentual respecte al de l'any 2002, el que permetria consolidar la recuperació que comença a mostrar la inversió. Tot i que actualment els indicadors de manufactures mostren un estancament de l'activitat industrial, hi ha factors que juguen a favor d'aquest escenari, entre els que destaca el manteniment dels guanys de productivitat, que continua augmentant a ritmes importants (+5,1% interanual en els nou primers mesos de l'any) i el comportament dels costos empresarials. La manca de tensions salarials permet que els costos laborals unitaris caiguin a un ritme del 2% anual i tot i que no compensen l'augment dels costos unitaris no laborals (+5%), possibilitant un marge superior al de recessions anteriors. En conjunt, s'espera que l'economia creixi un 2,5% al 2003, amb una demanda interna que mantindrà una contribució similar a la mantinguda durant el 2002, 2,5 punts percentuals, però amb una composició

diferent: desacceleració del consum, i recuperació de la inversió. El sector exterior, en canvi, ja no restarà punts al creixement (-0,6 al 2002). El dòlar, depreciat, i la progressiva recuperació del sector exterior facilitaran la millora de les exportacions fins al 5,0%.

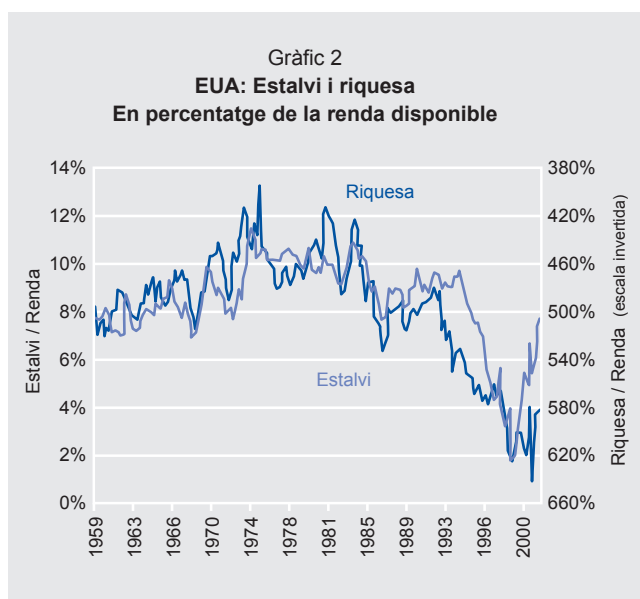
... i a Europa, la demanda interna

Les perspectives de creixement de la UEM també s'han deteriorat en els últims mesos. Les expectatives de ràpida recuperació que s'entreveien durant la primavera s'han moderat de forma significativa, davant la continua debilitat de la demanda interna i la incertesa de l'escenari internacional. Els problemes financers, especialment en el sector financer europeu -que s'han reflectit en una caiguda de la borsa-, la possibilitat del conflicte bèl·lic a l'Iraq i el seu impacte sobre el preu del petroli, i el temor a què es produeixi un ajust ràpid del consum als EUA pesen negativament sobre la confiança de consumidors i empresaris europeus.

Sembla, per tant, que l'aclariment de la incertesa és necessari per tal que la recuperació agafi força altra vegada, però previsiblement això no succeirà fins la segona meitat del 2003, fent que en conjunt l'economia europea torni a créixer per sota del seu potencial durant el proper any. Però a més, mentre la demanda interna mostri símptomes de debilitat, el risc es troba en la capacitat de les exportacions per a continuar liderant el creixement europeu. Els dubtes del panorama internacional i el manteniment de l'euro en l'entorn de la paritat durant més temps del que era previsible poden acabar afectant el dinamisme exportador.

A diferència del que ha succeït als EUA, a Europa el consum creix a un ritme molt moderat. La preocupació per la situació econòmica i el mercat laboral han estancat la confiança dels consumidors pràcticament des de la tardor del 2001, tot i que el comportament de l'ocupació és millor que en altres èpoques de baix creixement. Tant la percepció de forts augments de preus per la introducció de l'euro com l'evolució a la baixa dels mercats borsaris han pogut afectar negativament l'evolució del consum privat, però aquests factors tampoc semblen suficients per a justificar la reticència dels consumidors, que podrien estar també afectats per la incertesa. Així, sembla previsible que el consum continuï creixent a ritmes modestos durant l'inici del 2003, recolzat en uns tipus d'interès reals històricament baixos, i que no experimenti un impuls significatiu fins la segona meitat del 2003, quan desaparegui la incertesa actual.

En canvi, sí que s'havia produït una recuperació de la confiança des de finals de l'any passat al sector empresarial,

pel que les expectatives mostraven un optimisme durant la primavera que, posteriorment, s'ha corregit. La demanda interna i externa dèbils, l'augment dels problemes per al finançament per causa de la caiguda de la rendibilitat borsària i l'increment dels *spreads* corporatius, així com uns costos laborals que no acaben d'ajustar-se, pressionant sobre els marges empresarials, augmenten la incertesa per als empresaris. Com a conseqüència, sembla que la producció industrial frena el seu ritme de recuperació, i no sembla previsible que la inversió, el component del PIB que més s'ha ajustat després de sis trimestres consecutius de caiguda, pugui experimentar un impuls significatiu. A canvi, tampoc s'esperen caigudes addicionals, tant per la magnitud de l'ajust que ja s'ha produït com pel lleuger augment de la utilització de la capacitat productiva que s'observa a l'inici del quart trimestre del 2002.

Donat que no és previsible que la demanda interna es recuperi de forma significativa fins a mitjans del 2003, l'evolució del sector exterior és la clau per al comportament de les economies europees en els propers trimestres, tot i els obstacles que representen una divisa més apreciada i el retard en la recuperació del comerç mundial. I només un cop l'entorn internacional més favorable i la política monetària més laxa comencin a fer efecte, la demanda interna anirà prenent el relleu al sector exterior.

En definitiva, tot assenyala que l'economia europea continuarà creixent a ritmes molt moderats fins la segona meitat del 2003, quan recuperi taxes properes al seu potencial. En aquest cas, però, tot i que el risc és a la baixa, no es contempla, com als EUA, un ajust bruscat de l'economia, ja que no s'han acumulat desajustos importants en els últims anys. La balança per compte corrent registrarà un lleuger superàvit durant el 2002, la taxa

d'estalvi de les famílies europees (a l'entorn del 15% de la seva renda disponible) és significativament superior a la de les americanes, i el seu nivell d'endeutament, del 77%, és significativament inferior.

La reacció política, ràpida

En aquest context, on s'acumulen els riscos d'una forta correcció del consum als EUA i els indicadors de confiança de la UEM continuen en mínims, tant la Fed, a la seva reunió del novembre, com el BCE a la de desembre, han reduït els seus tipus d'interès en 50 punts bàsics.

La reducció de la incertesa sembla, per tant, el factor clau per tal que es produeixi la recuperació de les economies industrialitzades, fins i tot si aquesta té lloc més tard del que es preveia fa uns mesos. D'aquesta manera, és probable que els tipus es mantinguin estables en nivells baixos tant als EUA com a la UEM durant la primera meitat del 2003, i que fins i tot es pugui produir una retallada addicional si les confiances experimenten un nou xoc negatiu. Així, l'inici d'un nou cicle alcista de tipus no es produirà fins la segona meitat del 2003, quan s'observin indicis de recuperació, i seran moderades, mig punt percentual als EUA i un quart a la UEM. D'aquesta manera, els tipus d'interès es situarien, a finals del 2003, en l'1,75% i el 3,00% respectivament.

La deflació no sembla probable...

L'escenari de risc que planeja als mercats en l'actualitat és a la baixa, i es caracteritza per la combinació d'una correcció de la sobrevaloració borsària de finals dels anys noranta més intensa i llarga del que es preveia, juntament amb un nou empitjorament de la confiança que porti a un ajust dels preus d'altres actius, com l'habitatge, reforçant l'"efecte riquesa" negatiu sobre els consumidors. Conseqüentment, la reacció brusca i inevitable del consum comportaria un escenari de "doble recessió" als Estats Units i deprimiria l'activitat i el comerç a la resta del món. La depressió de la demanda, en un context de major competència, podria acabar conduint a algunes economies, principalment els Estats Units i Alemanya, a un procés de deflació i recessió similar a l'experimentat pel Japó en els últims dotze anys.

Aquest escenari, i la possibilitat que es faci realitat, que obligaria a retalls importants dels tipus d'interès a curt termini, ha pressionat a la baixa la rendibilitat del deute públic en tots els terminis, però hi ha factors que assenyalen que, tot i possible, és un escenari amb poques probabilitats. En primer lloc, els guanys de flexibilitat en els mercats de

Gràfic 3
EUA: Diferencial entre els tipus d'interès dels
bons corporatius i els bons del tresor
En punts bàsics

béns, serveis i factors des dels anys vuitanta facilitaràn els ajustos necessaris sense que calgui caure en un escenari de deflació-recessió. En segon lloc, el comportament dels consumidors, especialment als EUA, mostra un patró estalvi-consum molt diferent al japonès, on la propensió a l'estalvi és clarament més elevada. Tampoc sembla prou clar que s'hagi produït una sobrevaloració dels preus de l'habitatge que exigeixi una clara correcció, amb l'impacte que podria tenir sobre l'activitat i el sistema financer, com a mínim als EUA i a Alemanya. I finalment, i a diferència del què ha succeït al Japó, la reacció de les polítiques monetària i fiscal als EUA ha estat ràpida i agressiva.

... però el dèficit fiscal pot apujar els tipus d'interès

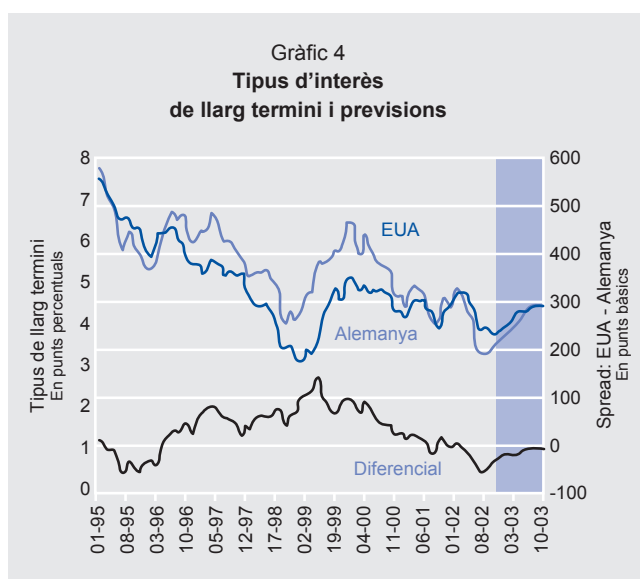
Contra el risc de deflació-recessió, que pressiona a la baixa els tipus d'interès, els trams llargs de la corba de tipus de deute podrien experimentar una evolució contrària. Així, els tipus d'interès a llarg termini podrien augmentar durant els propers mesos, com a resultat del deteriorament que s'observa en la situació fiscal. Als EUA, l'exercici pressupostari 2001/2002 ha finalitzat amb un dèficit de l'1,5% del PIB, quatre punts per sota del superàvit màxim assolit fa només dos anys. Però d'aquest empitjorament només una tercera part és deguda a l'efecte dels estabilitzadors automàtics, mentre que la resta es deriva de l'adopció de mesures de política econòmica de tipus contracíclic¹, que han suposat el major impuls fiscal als EUA des de la recessió dels anys seixanta. Certament, en els casos anteriors no es partia d'una situació tan favorable en els comptes públics ni s'activaren les mesures d'estímul fiscal amb tanta celeritat, però un cop assolit aquest nivell de dèficit, es planteja la qüestió de

l'evolució futura. En principi, és previsible que el dèficit empitjori el proper any, i el risc es clarament a l'alça si continua augmentant la despesa militar i en seguretat.

A la UEM, es va reconèixer al mes de juliol que Portugal havia superat el 3% de dèficit sobre PIB en l'exercici del 2001, implicant l'inici del procediment de "dèficit excessiu" previst al Pacte d'Estabilitat i Creixement (PEC), i Alemanya superarà aquest límit en l'any 2002. La desaceleració experimentada per aquesta economia, i el fet que donada la seva taxa d'inflació s'enfronti a uns tipus d'interès reals relativament més restrictius que altres països europeus, han generat un nou debat sobre la conveniència de reformar el PEC². Un debat que s'aguditzava quan es constata que, fins avui, l'empitjorament de la situació fiscal de les principals economies industrialitzades no s'ha traduït en un augment dels tipus d'interès a llarg termini. No obstant, l'experiència dels anys vuitanta sí que mostra una relació entre dèficit públic i tipus d'interès, pel que l'aprofundiment d'aquesta situació pot generar augmentos significatius dels tipus a llarg termini amb costos per l'activitat de les economies.

En definitiva, és previsible que mentre els tipus a curt termini es vegin pressionats a la baixa pel risc de retards addicionals en la recuperació, els de llarg termini vegin compensada aquesta tendència amb l'impuls a l'alça que es deriva de l'empitjorament de la situació fiscal.

1 Reflectides en l'Acta de creixement i devolució d'impostos del 2001, l'Acta de creació d'ocupació i d'assistència als treballadors del 2002 i l'augment de la despesa en defensa.
2 Vegeu Nieto, E (2002) "¿Hay que reformar el Pacto de Estabilidad y Crecimiento?", Situación Global, noviembre 2002.

Quadre 2 Tipus d'interès i de canvi				
	des-02*	mar-03	jun-03	des-03
Tipus oficials				
Estats Units	1,25	1,25	2,75	3,25
UEM	2,75	2,75	2,75	3,00
Regne Unit	4,00	4,00	4,00	4,50
Japó	0,10	0,10	0,10	0,25
Tipus a 10 anys				
Estats Units	3,93	4,30	4,60	4,90
UEM	4,50	4,45	4,75	4,90
Regne Unit	4,58	4,55	4,85	5,00
Japó	0,97	1,20	1,30	1,40
Tipus de canvi				
Dòlar-euro	1,01	1,02	1,00	0,97
Lliure-euro	0,64	0,65	0,65	0,65
Ien-dòlar	121	125	125	128

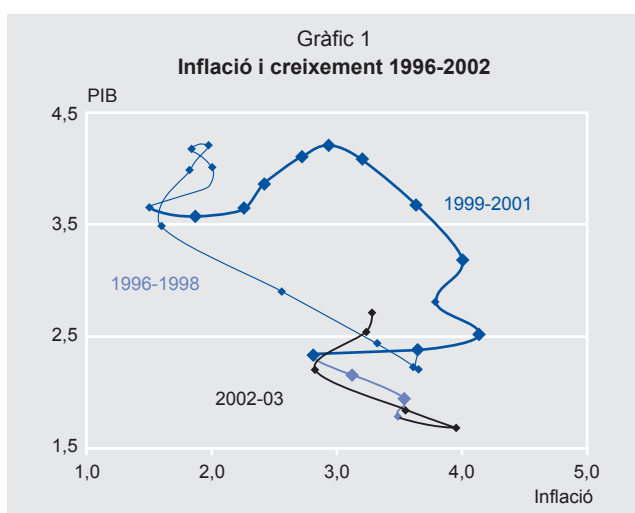
Font: BBVA.

Economia espanyola

S'acaba la desacceleració, però no els desequilibris

La desacceleració en què es troba immersa l'economia espanyola remetrà durant l'any 2003 per dos factors: d'una banda, l'impuls positiu sobre la renda disponible de les famílies derivat de la reforma de l'IRPF, que accelerarà el consum de les famílies, i de l'altra, la millora de l'entorn internacional, que afavorirà el comportament de la despesa en inversió i les exportacions. No obstant, aquests impulsos positius tindran un impacte relativament moderat, tant per la posició cíclica actual de l'economia europea com pel creixent endeutament d'empreses i famílies, resultat de la caiguda dels tipus d'interès reals i del canvi estructural que ha suposat l'entrada d'Espanya a la UEM. A més, el manteniment d'un diferencial d'inflació amb la UEM de més d'un punt percentual, i el dèficit per compte corrent que assolirà un 2,4% del PIB durant el 2002 suposen una restricció al creixement futur de l'economia espanyola, particularment per la impossibilitat de deva-

luar la moneda per a compensar la pèrdua de competitivitat i corregir el dèficit exterior. La pèrdua de competitivitat suposa un encariment relativament superior dels productes espanyols, i conseqüentment, una pèrdua de quota de mercat interna i externa. El dèficit exterior, al seu torn, dificulta el finançament de la inversió necessària per a augmentar la capacitat de creixement a llarg termini de l'economia espanyola.

Quadre 1
Economia espanyola: quadre macroeconòmic

Dades desestacionalitzades % a/a	2001				2002				2003				2001	2002	2003
	1tr	2tr	3tr	4tr	1tr	2tr	3tr	4tr	1tr	2tr	3tr	4tr			
Consum de les llars	2,4	2,3	2,7	2,6	2,3	1,6	1,4	1,2	1,7	2,3	2,9	2,8	2,5	1,7	2,4
Consum AA.PP.	3,2	2,8	3,1	3,1	3,1	3,1	3,2	3,2	3,0	3,0	3,0	3,0	3,1	3,1	3,0
FBCF	5,1	3,9	2,6	1,3	0,8	1,1	1,5	2,0	2,5	2,8	2,7	3,7	3,2	1,3	2,9
Béns d'equipament i altres	3,7	1,2	-0,8	-2,7	-3,0	-2,9	-2,2	-1,0	0,0	1,6	2,0	4,2	0,3	-2,3	2,0
Construcció	6,4	6,4	5,7	4,8	4,0	4,4	4,8	4,5	4,4	3,6	3,3	3,2	5,8	4,4	3,6
Variació d'existències (*)	-0,4	0,2	-0,6	0,6	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Demanda nacional (*)	2,9	3,0	2,2	3,0	2,3	1,7	1,8	1,8	2,2	2,6	3,0	3,2	2,7	1,9	2,7
Exportacions	9,8	4,6	2,1	-2,3	-2,8	-1,3	3,9	4,0	5,4	5,3	1,6	3,5	3,4	1,0	3,9
Importacions	8,5	6,4	-0,2	-0,1	-1,6	-2,0	3,8	3,5	5,3	6,0	3,0	3,8	3,5	0,9	4,5
Saldo exterior (*)	0,2	-0,6	0,7	-0,7	-0,3	0,3	0,0	0,1	-0,1	-0,3	-0,5	-0,2	-0,1	0,0	-0,3
PIB pm	3,0	2,4	3,0	2,3	2,0	2,0	1,8	1,9	2,1	2,3	2,5	3,0	2,7	1,9	2,5
Agricultura	-2,9	-3,7	-0,5	-5,5	0,9	-0,7	-1,9	2,9	4,0	0,6	2,1	0,0	-3,1	0,3	1,7
Indústria (1)	1,4	1,6	2,7	0,1	-0,3	0,2	2,2	3,5	4,5	3,4	0,8	1,9	1,4	1,4	2,6
Construcció	5,9	5,7	5,2	4,8	4,4	4,6	5,4	4,9	4,6	3,5	2,3	3,5	5,4	4,8	3,5
Serveis	3,3	3,5	3,3	2,7	2,4	2,4	2,0	1,9	2,2	1,8	2,0	2,9	3,2	2,1	2,2
de mercat	3,6	3,7	3,4	2,5	2,2	2,2	1,6	1,5	2,0	1,5	1,8	2,8	3,3	1,9	2,0
de no mercat	2,5	2,7	3,1	3,5	3,2	2,9	3,2	2,9	2,9	2,7	2,5	3,4	2,9	3,1	2,9
Impostos nets s/productes	5,3	-2,9	0,5	6,6	3,6	3,0	-1,9	-4,4	-6,4	2,9	10,7	6,5	2,4	0,0	3,2

(*) Aportació al creixement del PIB;

(1) Energia i branques industrials.

Font: INE i previsions BBVA.

L'economia espanyola es troba, per tant, immersa en una etapa de creixements cada cop més dèbils des de mitjans del 2000, Però al contrari del que succeí en el període 1996-2000, i amb l'excepció del segon semestre del 2001 quan la caiguda dels preus energètics permeté moderar la inflació, aquesta ha mantingut una tendència creixent durant el 2002.

L'economia espanyola creixé, en el tercer trimestre de l'any 2002, un 1,8%, 1,2 punts percentuals per sota del creixement assolit en el mateix trimestre de l'any anterior. La desacceleració fou deguda a la pèrdua de dinamisme del consum de les famílies, la recuperació insuficient de la inversió en béns d'equipament i l'acceleració de les importacions, que només s'han compensat parcialment pel creixement de les exportacions. La inversió en construcció, per la seva banda, manté un perfil de creixement lleugerament accelerat, tant per l'impuls de l'obra civil com pel comportament de l'obra residencial, amb una desacceleració molt suau.

En definitiva, l'economia espanyola es continua beneficiant del canvi estructural que suposa la pertinença a la UEM, i que permet situar els tipus d'interès en mínims històrics. Els agents, a més, han assumit que aquesta situació és sostenible a mig i llarg termini, el que afavoreix un augment de l'endeutament, esperonat en el cas de espanyol per la preferència per l'habitatge en propietat per part de les famílies.

L'escenari, per tant, és que l'economia espanyola tocarà el mínim cíclic durant el 2002, amb un creixement de l'1,9%, i de recuperació durant el 2003, en que creixerà un 2,5%, i permetrà un diferencial de creixement amb la UEM d'1,1 punts percentuals a favor d'Espanya. Aquest és inferior a l'assolit en el període 1997-2001 (1,4 p.p.), però permet continuar amb el procés de convergència real de l'economia espanyola.

La situació, en canvi, és diferent quan s'analitza la inflació. El diferencial amb la UEM, d'1,4 punts al 2002 i que es preveu sigui d'1,1 punts al proper any, es registra tant en els béns comercials com en els que no ho són (serveis), i no es justifica en els últims anys per un procés de convergència o "catching-up" de preus des de nivells inferiors.

A més del risc de sobrevaloració dels actius immobiliaris de les famílies, l'altre risc destacable per a l'economia espanyola és la pèrdua de la moderació salarial, que fou la clau de l'expansió registrada en la segona meitat dels anys noranta. Així, la generalització de clàusules de salvaguarda en els convenis col·lectius suposa indexar les rendes ex-post, contribuint a què el xoc transitori en els preus es converteixi en permanent. La renovació de l'a-

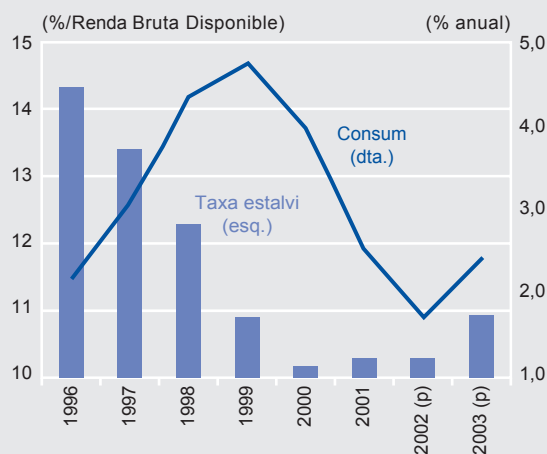
cord firmat el desembre del 2001 entre els agents socials, amb vigència per a l'any 2003, es torna encara més necessària per a facilitar la moderació salarial.

(Des)confiança del consum

El consum de les llars creix més lentament durant l'any 2002 del que ho va fer durant el 2001. L'efecte euro, que suposà un avançament de compres a finals del 2001, està passant factura ara, en la forma d'un menor dinamisme en les compres, i mentre que durant el 2001 contribuí positivament a mantenir el creixement econòmic, durant el 2002 ha implicat un menor creixement. Els indicadors de conjuntura, però, són contradictoris: la confiança dels consumidors ha registrat valors negatius entre juliol i novembre, un fet que no succeïa des de mitjans de l'any 1996, mentre que alguns indicadors de la despesa i de producció de béns de consum mostren durant el tercer trimestre del 2002 un to més positiu que en la primera meitat de l'any. Tot i la recuperació d'aquests últims indicadors, en el segon semestre de l'any la despesa familiar accentuarà la seva moderació, passant, d'un creixement mig en el primer semestre del 2,0% a un increment de l'1,3% en la segona part del 2002.

La desacceleració en la creació d'ocupació i l'acceleració del creixement de la població activa han portat, durant el 2002, a un increment de la taxa d'atur. Així i tot, l'ocupació es manté com el principal suport de la moderada desacceleració de la renda familiar, el determinant fonamental del consum, ja que el creixement dels salaris reals és pràcticament nul per l'efecte de les "sorpreses d'infla-

Gràfic 2
Taxa d'estalvi i consum familiar

Font: INE, Banc d'Espanya i BBVA

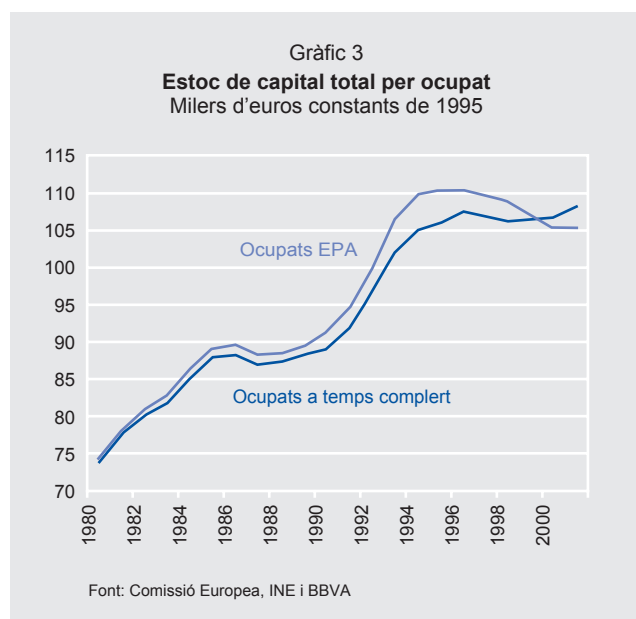
ció". Durant el 2003, el factor preponderant de la despesa familiar serà la reforma de l'IRPF, que segons les estimacions realitzades pel Govern suposarà un increment de la renda disponible familiar del 3.000 milions d'euros, equivalents a un 0,4% del PIB nominal del 2002. Juntament amb la millora de les expectatives de les famílies i un efecte riquesa positiu, això hauria de permetre que el consum augmenti fins al 2,4% durant el 2003. L'efecte de la reforma de l'IRPF, en qualsevol cas, serà inferior al de la reforma de l'any 1999, ja que part de l'augment de renda disponible es destinarà a estalvi, tant perquè la taxa d'estalvi es troba en nivells molt baixos com pel deteriorament previst de la taxa d'atur. En aquest sentit, les enquestes qualitatives de la Comissió Europea assenyalen que s'ha produït un descens significatiu en les expectatives familiars i futures, fins a situar-les prop dels mínims històrics, confirmant la incertesa dels individus sobre la seva situació financera, el que permetrà una recuperació addicional de la taxa d'estalvi durant el 2003.

La inversió, clau per a la competitivitat

L'empitjorament de la competitivitat de l'economia espanyola en els últims anys es deu, principalment, al manteniment d'un diferencial d'inflació amb els principals socis comercials, que està impedit l'augment de la quota de participació en el comerç mundial i reduint la quota del mercat interior.

A mig termini, la millora del grau de competitivitat d'una economia passa per un augment de la inversió a un ritme suficient com per a augmentar l'estoc de capital per ocupat. Aquest estoc de capital, i més concretament el de capital productiu privat, és un dels principals determinants del PIB potencial d'una economia i de la productivitat del treball. I això implica que, a igualtat de ritme de creixement de l'ocupació, un augment superior de l'estoc de capital productiu privat permet un creixement potencial de l'economia superior.

A Espanya, l'escàs dinamisme de la inversió en l'última fase expansiva i el baix creixement de la productivitat assenyalen que l'estoc de capital per ocupat no ha experimentat avenços importants en els últims anys. Com es pot observar al gràfic adjunt, l'estoc de capital per ocupat¹ assolirà un màxim l'any 1996 per a reduir-se a partir d'aleshores, independentment de que s'utilitzi com a

variable d'ocupació l'EPA o la Comptabilitat Nacional, i només torna a augmentar lleugerament l'any 2001. Així, l'augment del capital entre 1996 i 2001 és de 0,8%, mentre que en la fase expansiva prèvia (1985-1990) l'augment fou de l'1,2%. Però la diferència és encara més gran quan s'observa el capital productiu privat. En aquest cas, la proporció per ocupat augmentà en un 5,4% en el període 1985-1990, mentre que entre 1996 i el 2001 ho ha fet en 3,4%. Aquesta xifra posa de manifest que el període d'expansió econòmica no s'ha aprofitat per a realitzar les inversions necessàries per a impulsar la competitivitat de l'economia, fet especialment rellevant si es considera que l'ampliació de la Unió Europea cap als països de l'Europa Central i Oriental implicarà un augment inevitable de la competència.

Els indicadors de conjuntura de la inversió en béns d'equipament mostren un escenari que permet preveure una recuperació d'aquest component de la despesa durant el 2003, després de 2 anys de desacceleració (2000 i 2001) i un de recessió (2002). El grau d'utilització de la capacitat productiva en la indústria ha augmentat en el quart trimestre del 2002 fins a 80,3, el màxim des del 4t del 2000, i aquest creixement s'ha produït tant en el que fa a béns de consum com d'equipament i intermedis. Les expectatives de les empreses industrials mostren valors menys negatius que a principis d'any, en línia amb la millora experimentada a la UEM, i la producció industrial de béns d'equipament mostra una recuperació des de mitjans de l'any, havent interromput la caiguda del segon semestre del 2000 i de l'any 2001. I les exportacions de béns d'equipament han evolucionat significativament millor en el tercer trimestre del 2002, tot i que es mantenen en taxes negatives.

¹ L'estoc de capital, en milers d'euros constants de 1995, s'ha calculat mitjançant el mètode de l'inventari permanent, a partir de les dades d'inversió pública de la Comissió Europea.

Els indicadors recents relatius a l'activitat dels principals països de la UEM redueixen l'optimisme sobre la possibilitat de mantenir el ritme en la recuperació de la inversió en béns d'equipament a Espanya, però un cop s'iniciï la recuperació europea, i per tant les expectatives de demanda de les empreses, aquesta expansió es produirà de forma progressiva.

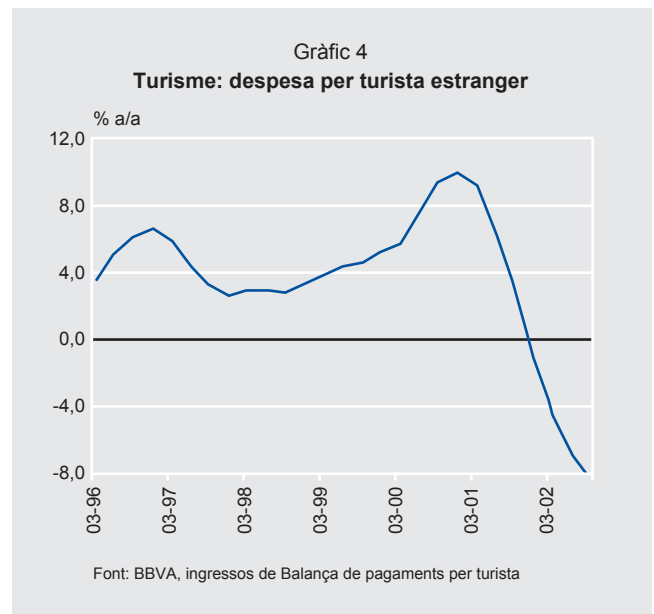
La inversió es veu també recolzada per uns tipus d'interès reals negatius i propers al mínim històric, el que manté el cost d'ús del capital en nivells moderats. A més, contràriament al que succeeix en el cas de les famílies, la situació financera de les empreses és en general positiva d'acord amb les xifres de la Central de Balanços del Banc d'Espanya.

La construcció, aguantant...

La construcció es manté com el sector més expansiu de la despesa pública, juntament amb el consum públic. La informació de l'Enquesta de Conjuntura de la Indústria de la Construcció del Ministeri de Foment mostra que en el primer semestre s'ha accelerat l'activitat constructora d'habitatge (demanda de les llars) i s'ha estabilitzat l'obra civil (demanda de les AA.PP.). En canvi, l'edificació no residencial mostra un comportament més deprimat. En conjunt, però, l'activitat es desaccelerará tant durant el 2002 com durant el 2003. La inversió residencial podria accelerar-se lleugerament encara durant el 2002 -els visats d'arquitectes s'han tornat a accelerar durant el segon trimestre-, i mentre es mantingui l'actual ritme de creixement dels preus hi ha incentius per a mantenir l'activitat promotora, però és previsible que l'obra civil es desacceleri, un cop superat l'efecte màxim positiu del cycle electoral.

... i el sector exterior ja ha tocat el fons

El retall de les expectatives sobre el creixement mundial ha condicionat l'evolució del comerç internacional, que després d'una caiguda en termes reals en l'any 2001 mostra creixements molt dèbils en el 2002 (1,6% en el primer semestre segons les dades preliminars del FMI) que continuaran durant el 2003, però sense arribar a la mitjana dels últims vint anys (el 6%). A més a més, la recuperació de l'àrea de l'euro és molt suau i es recolza en la demanda exterior més que no en la interna. Els principals clients dels exportadors espanyols, França i Alemanya han enregistrat caigudes en termes reals de les importacions de béns i serveis durant el primer semestre del 2002, coherentment amb la desacceleració del consum i la caiguda de la inversió.

Les dades de duanes fins al mes d'octubre mostren una caiguda de les exportacions de béns a la Unió Europea de l'1,8% (+1,7% a la resta de zones), però amb una certa recuperació cap al final del període. Tanmateix, aquesta desacceleració no s'ha vist compensada pels ingressos per turisme, que mostren una caiguda rellevant des de mitjans del 2001 tot i el petit increment en el nombre de turistes.

Es preveu, per tant, una caiguda de les exportacions del 0,9%, però continuant la recuperació progressiva de les exportacions iniciada en el segon trimestre del 2002. L'apreciació de l'euro i el diferencial d'inflació, que comporten una pèrdua de competitivitat acumulada, faran que aquesta recuperació sigui suau. I paral·lelament, les importacions consolidaran la recuperació ja apuntada. En aquest últim cas, un factor determinant és la desacceleració del preu dels béns importats, tant per la ja esmentada apreciació de l'euro com per la caiguda del preu de les mercaderies en dòlars als mercats internacionals. La recuperació del consum i de la inversió acabaran afavorint les importacions, el que comportarà que, en conjunt, el sector exterior incrementi la seva aportació negativa al creixement durant l'any 2003.

Es continua creant ocupació

L'ocupació continuarà creixent durant el 2002, si bé a ritmes inferiors als d'anys anteriors, el que es pot considerar una novetat per a l'economia espanyola quan creix per sota del 2%. Dos factors expliquen aquest comportament diferenciat en l'actual desacceleració. En primer

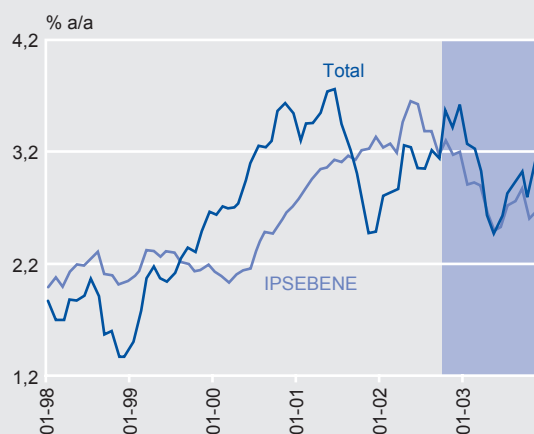
lloc, que la desacceleració actual és moderada (per comparació amb la de 1992-1993) i amb un output-gap només lleugerament negatiu. I en segon lloc, la regulació legal del mercat laboral s'ha flexibilitzat des d'aleshores, el que facilita que ara l'ajust es produeixi en major grau via preus (salari) que via quantitat (llocs de treball). Així, és previsible que durant el 2002 l'ocupació augmenti en un 1,9%, tot i que el superior increment de la població activa (3,0%) es traduirà en un increment de la taxa d'atur de gairebé un punt (del 10,5% a l'11,4%). Respecte de la inflació, aquesta es mantingué en el 3,5% en el 3r trimestre del 2002, trencant-se la línia ascendent dels preus iniciada amb l'any. Aquesta situació es reproduïx també en índexs més estables, com l'IPSEBENE o l'IPC Tendencial BBVA que no només no s'acceleraren sinó que varen reduir les seves taxes de creixement, compensant l'increment dels elements més volàtils de l'IPC, l'energia i els aliments frescos.

La xifra del mes de novembre, rebotant la inflació fins al 4,0%, mostra l'impacte sobre l'IPC dels canvis estructurals experimentats en el 2002: el canvi en la cistella de productes i la introducció en el càlcul de les rebaixes estacionals i ofertes no periòdiques, que abans no es consideraven². Aquests aspectes afecten la situació conjuntural de la inflació, que també es veu afectada pel canvi de dates en l'inici de noves temporades de productes com el tèxtil i el calçat, com ha succeït a l'octubre del 2002.

La inflació es situarà, a finals d'any, en el 4,1%, 1,4 punts per sobre del mes de desembre del 2001. Això situarà la mitjana del 2002 en el 3,5%, una dècima per

sota de la de l'any anterior. Considerant que l'efecte "arrodoniment" de preus ha suposat un xoc sobre el nivell de preus, però no sobre la taxa d'inflació, i tenint en compte que la demanda experimentarà un creixement suau durant la primera part de l'any, es previsible una lleugera desacceleració de la inflació durant la primera meitat de l'any. Tanmateix, l'excés de demanda que es manté a l'economia espanyola, que es veurà potenciat per la reforma de l'IRPF, l'augment del preu del petroli (des de 25 fins a 25,5\$/b de mitjana), l'augment previst de la tarifa elèctrica de l'1,5-2%, l'apreciació de l'euro i el manteniment de marges creixents fan preveure que la inflació al 2003 es mantingui, de mitjana, en el 3,3%, superant el 3% durant el segon semestre i tancant l'any en el 3%. Això implica, altra vegada un diferencial d'inflació amb la zona euro superior a l'1% i per tant, una pèrdua de competitivitat en preus que es veurà agreujada per l'apreciació de l'euro.

Gràfic 5
Inflació

Font: INE i BBVA

² Veure BBVA (abril 2002) "Un IPC más moderno", Situación España, pp. 15 i 16 i BBVA (juliol 2002: "Inflación: rebajas y volatilidad". Situación España, pp. 17 i 18.

Economia catalana: la recuperació, progressiva

En els primers dos trimestres del 2001, l'economia catalana mostrà una pràctica estabilitat en termes de creixement econòmic respecte a l'últim semestre del 2001, si s'observen les dades de cicle-tendència publicades per l'Idescat. Així, es mantingué el creixement del 2,2% des del tercer trimestre del 2001 fins al primer del 2002, per a desaccelerar-se en el segon en una dècima fins al 2,1%. Tanmateix, una observació per components mostra un comportament de l'economia catalana en l'últim trimestre publicat lleugerament menys equilibrat.

L'aportació de la demanda interna es reduí en el 2n trimestre en quatre dècimes respecte a la xifra assolida en els dos trimestres anteriors (2,3 p.p.) com a resultat de la caiguda de la inversió. Aquesta caiguda s'ha produït tant en els béns d'equipament i altres (-2,0%), que experimenten un nou mínim des del 1r trimestre del 1996 després de tres trimestres consecutius mostrant xifres nega-

tives, com en la formació bruta de capital en construcció, que es desaccelera des de xifres superiors al 4% fins al 3% en el segon trimestre del 2002.

La desacceleració de la demanda interna s'ha vist compensada pel comportament del saldo exterior, tant pel que fa a la relació comercial amb la resta d'Espanya com amb l'estranger en dues dècimes del PIB. No hi ha xifres de les exportacions i importacions cap a i des de la resta d'Espanya, però l'evolució del consum en l'economia espanyola durant el final del 2001 (lleugerament a l'alça) i el primer trimestre del 2002, encara fort, permeten suposar que el ritme de vendes a la resta de l'Estat ha mostrat encara un cert dinamisme i ha facilitat que l'aportació del saldo amb la resta de CC.AA. fos positiva per al PIB català.

En canvi, la situació és molt diferent quan s'analitza l'evolució del comerç amb l'estranger. En aquest cas, l'aportació positiva no es deriva d'una millora del comportament de les exportacions, sinó del mal comportament de les importacions. Les primeres han mostrat una caiguda del -1,0% i el -1,1%, respectivament, en el primer i segon trimestres del 2002, reflectint la desacceleració de l'economia europea i del comerç mundial. Les importacions, al seu torn, s'han desaccelerat de forma més intensa, fins al

Quadre 1
Quadre macroeconòmic

Dades cicle-tendència	2001				2002		2003				Dades anuals					
	1tr	2tr	3tr	4tr	1tr	2tr	3tr	4tr	1tr	2tr	3tr	4tr	2000	2001	2002	2003
Consum	2,8	2,7	2,5	2,5	2,5	2,3	2,1	2,0	2,3	2,7	3,0	3,0	3,5	2,6	2,2	2,8
Consum de les llars	2,7	2,6	2,5	2,5	2,5	2,3	1,9	1,8	2,2	2,6	2,9	3,0	3,5	2,5	2,1	2,7
Consum públic	3,4	3,2	2,9	2,6	2,3	2,3	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,4	3,0	2,7	3,0
Formació Bruta de capital (1)	0,5	1,1	2,1	2,3	2,3	0,4	0,6	0,9	1,4	3,0	3,3	3,5	3,0	1,5	1,0	2,8
Béns d'equipament	0,4	0,2	0,4	-0,3	-1,3	-2,0	-2,0	-0,5	1,5	3,0	4,5	4,8	3,2	0,2	-1,4	3,4
Construcció	2,5	3,5	4,4	4,5	4,1	3,0	2,7	2,5	2,4	2,3	2,2	2,2	4,0	3,7	3,1	2,3
Demanda interna (*)	2,1	2,2	2,3	2,3	2,3	1,7	1,6	1,6	2,0	2,7	2,9	3,0	3,2	2,2	1,8	2,7
Exportacions	14,8	10,2	4,8	1,1	-1,0	-1,1	0,2	0,6	2,0	3,2	5,0	6,5	13,4	7,5	-0,3	4,2
Importacions	10,0	8,1	5,2	2,3	-0,6	-1,4	0,0	1,0	3,0	4,5	5,5	6,2	10,8	6,3	-0,3	4,8
Saldo amb l'estranger (*)	2,2	1,1	-0,2	-0,6	-0,2	0,1	0,1	-0,2	-0,5	-0,6	-0,2	0,2	1,2	0,6	0,0	-0,3
Saldo amb la resta d'Espanya (*)	-1,7	-0,8	0,1	0,4	0,1	0,3	0,1	0,2	0,4	0,2	0,1	0,0	-0,7	-0,5	0,2	0,2
Agricultura	-4,9	-7,7	-8,5	-7,3	-3,4	-0,3	-0,2	0,3	0,5	3,2	6,3	5,6	4,3	-7,1	-0,9	3,9
Indústria	2,4	1,8	1,1	0,4	0,2	0,1	-0,3	-0,2	0,5	1,	2,3	3,3	3,8	1,4	0,0	1,9
Construcció	1,6	2,7	3,8	4,0	3,9	2,9	2,5	2,3	2,4	2,4	2,3	2,2	3,2	3,0	2,9	2,3
Serveis	3,2	3,1	3,1	3,2	3,2	3,2	2,9	2,7	2,6	2,6	2,7	2,8	3,6	3,2	3,0	2,7
Impostos nets s/productes	2,2	1,8	1,5	1,6	1,6	2,2	2,0	2,1	2,0	2,7	5,0	5,9	4,4	1,8	2,0	3,9
PIB	2,6	2,4	2,2	2,2	2,2	2,1	1,8	1,7	1,9	2,3	2,8	3,2	3,7	2,4	1,9	2,5

(1) Inclou variació d'existències.

(*) Aportació al creixement del PIB;

Les dades ombrejades són previsions BBVA.

Font: Idescat i BBVA.

-1,4% en el segon trimestre, i això és el que dona com a resultat una aportació positiva d'una dècima en el segon trimestre, superant de forma clara l'aportació negativa de 6 dècimes del quart trimestre del 2001.

No obstant, el quadre macroeconòmic referent als dos primers trimestres de l'any 2002 mostra alguna divergència amb el comportament de diferents indicadors de conjuntura, com l'Índex de Producció Industrial o les xifres de comerç exterior del departament de Duanes, o amb la pròpia Enquesta sobre l'Activitat Econòmica de BBVA. D'acord amb aquests indicadors no es pot descartar que, coincidint amb la publicació de xifres de creixement econòmic en propers trimestres, el perfil de creixement de principis d'any es vegi modificat cap a un major ritme de desacceleració. Si aquest fos el cas, el creixement mig de l'economia catalana durant el 2002 hauria d'ésser revisat, altra vegada, cap a la taxa de l'1,6% prevista en números anteriors d'aquesta revista.

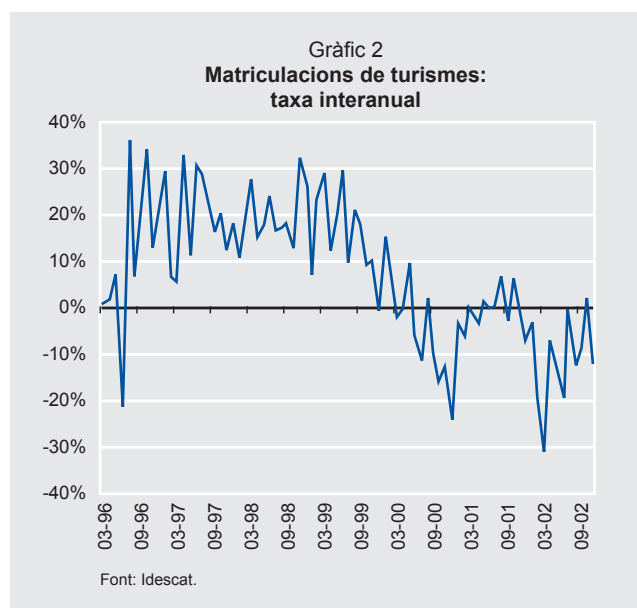
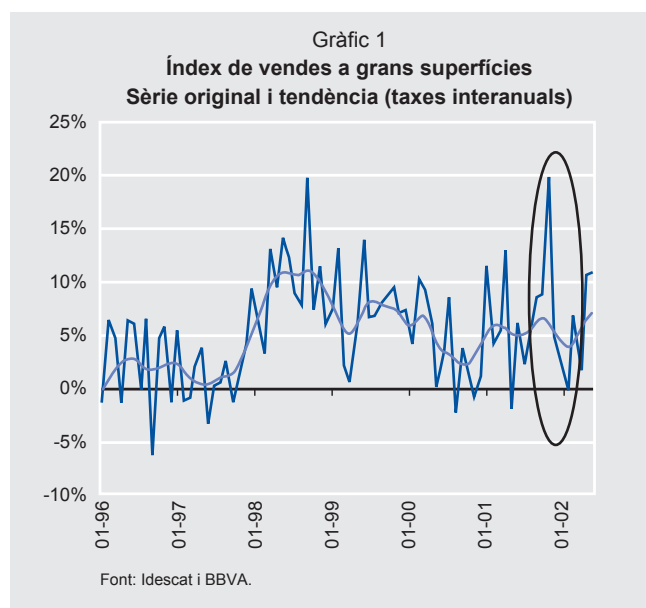
El consum recuperarà la demanda interna

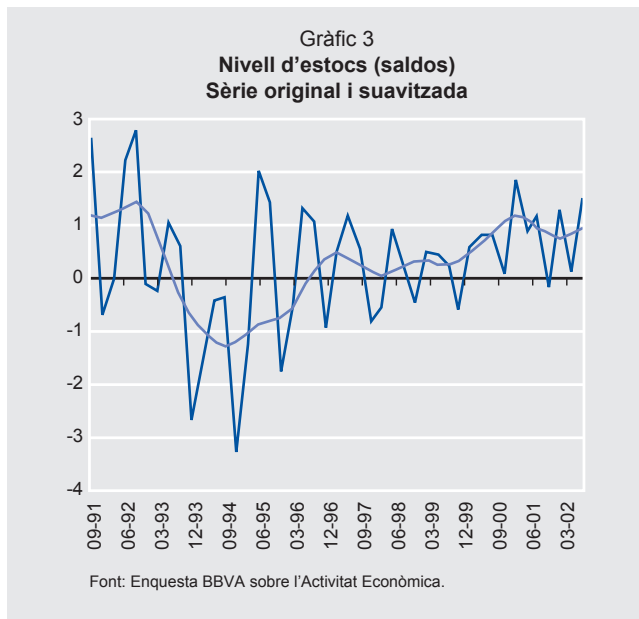
Després que durant el 2001 el consum de les llars mostrés un comportament molt pla, sostingut per l'avançament de compres que suposava l'entrada en funcionament de l'euro, el 2002 s'ha caracteritzat per una tendència més descendent. En el primer trimestre de l'any es mantingué un creixement del 2,5%, igual al dels dos trimestres anteriors, que s'explica en part perquè durant els dos primers mesos la pesseta encara era de curs legal. Tanmateix, a partir d'aleshores començaren a notar-se els efectes de la desacceleració, de la menor confiança dels consumidors,

l·ligada en part a l'evolució del mercat de treball, i de l'arrodoniment de preus. Més enllà de la desacceleració que mostra el consum privat en el segon trimestre, que haurà de continuar durant el que resta d'any, l'impacte de l'efecte euro en el comportament dels consumidors es pot observar, entre d'altres variables, a través de l'índex de vendes de grans superfícies o a la matriculació de turismes. Ambdues variables mostren un repunt rellevant, molt allunyat de la seva tendència, durant la part final de l'any 2001, que es compensa amb una caiguda durant els primers mesos del 2002.

Hi ha, però, un factor de suport estructural que està jugant en el que fa a comportament de les famílies, a favor del consum i la compra d'habitatges i en detriment de l'estalvi. Els baixos tipus d'interès -els tipus reals són negatius- juntament amb el comportament a la baixa de la renda variable en els últims dos anys redueixen els incentius cap a l'estalvi financer, desviant-lo tant cap al consum com cap a l'habitatge, tant per motiu residencial com per raons d'inversió. La manca d'alternatives d'inversió clares està comportant que les famílies es decantin per aquests dos tipus de despesa, i que, en un moment de desacceleració de l'economia catalana, amb destrucció de llocs de treball i amb una important alça de preus, es registri encara una demanda rellevant en ambdós components de la despesa familiar.

D'aquesta manera, la previsió és que el consum de les llars s'hagi continuat desaccelerant de forma suau durant el tercer i quart trimestres del 2002, fins a acabar l'any a l'entorn de l'1,8%. De cara al 2003, l'impacte positiu que suposa la rebaixa de l'IRPF, que en part s'anirà notant durant l'any per l'ajust de les retencions, permetrà una

nova acceleració del consum privat, recolzada en el manteniment dels tipus d'interès en valors mínims i, si es confirma la recuperació internacional, pel retorn de la confiança i un augment de l'activitat, que permetria esperar addicionalment el consum, fins a finalitzar l'any creixent a un ritme del 3%.

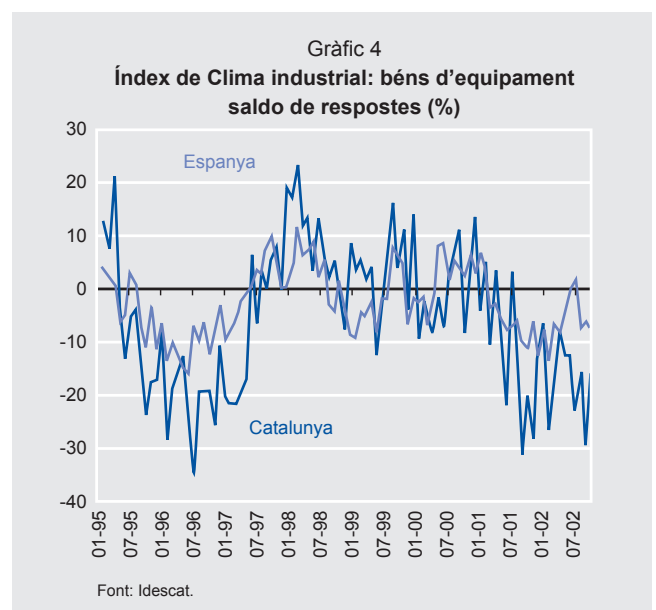
El quadre macroeconòmic que presenta l'Institut d'Estadística de Catalunya engloba, dins l'apartat de la Formació Bruta de Capital, la variació d'existències. No obstant, aquestes es poden obtenir per diferència entre la xifra subministrada de Formació Bruta de Capital total i la suma dels components de la FBC, és a dir, els béns d'equipaments i altres i la construcció, el que permet analitzar el seu comportament. Tot i l'excés de demanda ja comentat que es registra a l'economia catalana, el quadre macroeconòmic presentat per l'Idescat implica que, en el quart trimestre del 2001 i en el primer del 2002 les existències tingueren una aportació positiva al creixement del PIB d'una i tres dècimes respectivament, després d'haver mantingut aportacions negatives continuades entre el segon trimestre del 2000 i el segon del 2001. L'aportació positiva de les existències, no obstant, pot estar lligada a una de les dues possibilitats següents. En primer lloc, la disminució de la producció no s'adaptà prou ràpidament a la caiguda de la demanda en aquell període, el que implicaria que encara queden estocs per rebaixar i que, per tant, l'aportació de les existències hauria d'ésser negativa durant la resta de l'any per una menor producció. Aquesta explicació, però, topa amb la reacció mostrada pels índexs de producció industrial durant el segon i tercer trimestre, i amb els indicadors d'estocs (tant de l'Enquesta BBVA com de l'Enquesta de Clima Industrial) que mostren que en aquell període es produí una correcció en els mateixos. La

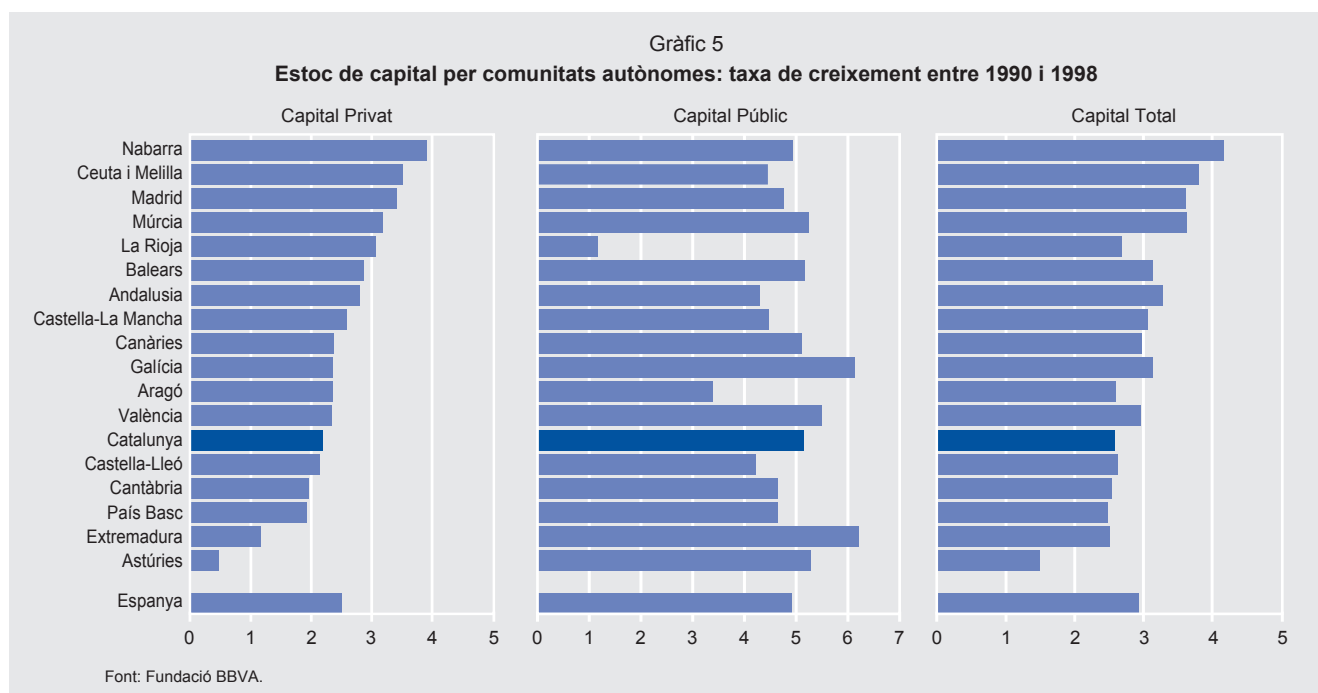
segona explicació, possiblement més plausible, seria coherent amb una sobreestimació de la variació d'existències en el quadre macroeconòmic dels dos primers trimestres de l'any, el que implicaria, a igualtat de la resta de components, una correcció en les xifres publicades fins ara. Tenint en compte que l'aportació al creixement del PIB d'aquestes existències és d'1 dècima en el quart trimestre del 2001, i de 3 en el primer del 2002, l'estimació de creixement del PIB es podria reduir, en el primer trimestre del 2002, fins a l'1,9%, més en línia amb les previsions prèvies del Servicio de Estudios BBVA. Aquest efecte, però, podria veure's compensat en el conjunt de l'any.

La inversió en béns d'equipament, bàsica

Des del quart trimestre del 2001 està caient la inversió en béns d'equipament, amb taxes cada vegada més negatives, fins arribar al -2,0% en el segon trimestre de l'any. Tot i la rebaixa del cost d'ús del capital per l'existència de tipus d'interès negatiu, la manca de perspectives sobre la recuperació de la demanda tant a nivell interior com en els mercats internacionals ha condicionat la confiança dels empresaris.

Al conjunt d'Espanya, l'Indicador de Clima Industrial referit a béns d'equipament s'ha mostrat estable dins de la seva negativitat des de mitjans del 2001, excepte un lleuger repunt durant l'estiu del 2002 que sembla haver-se desfet durant la tardor. En el cas de la indústria catalana, en canvi, l'indicador de clima experimentarà una caiguda molt important amb els aconteixements de l'11-S, per a recuperar-se parcialment durant el primer trimestre del

2002, coherentment amb la suposada recuperació de l'economia internacional i del comerç mundial que s'havia de produir. La manca de consolidació d'aquestes expectatives, que s'han vist retardades, ha provocat una nova davallada fins a valors propers als mínims, que dificulten una recuperació clara de la demanda inversora a finals del 2002 i que fan que les empreses destinin els recursos a sanejar la posició financera. En definitiva, la incertesa domina en els últims mesos l'evolució de la inversió.

La manca d'inversió dels agents domèstics, però, no es detecta només en la inversió productiva interior. També la inversió a l'estranger de les empreses catalanes s'ha reduït. D'acord amb les xifres del Registre d'Inversions Espanyoles a l'Exterior del Ministeri d'Economia, la inversió catalana a l'exterior es reduí en un 26,2% en el primer semestre del 2002 respecte al mateix període de l'any anterior, fins a totalitzar 1.252,5 milers d'euros, després d'haver disminuït ja en un 54,2% durant l'any 2001.

La inversió, factor essencial per aconseguir un creixement amb major productivitat, tingué ja un comportament dèbil en la dècada dels anys noranta comparat amb altres Comunitats Autònomes de l'Estat Espanyol. Aquesta insuficiència inversora no es produí només en el capital públic, sinó també en el capital productiu privat. Així, segons un estudi publicat recentment per la Fundació BBVA¹, el creixement per sota de la mitjana espanyola de

l'estoc de capital de Catalunya no es deriva d'un diferencial negatiu en el creixement del capital públic, ja que aquest ho ha fet lleugerament per sobre de la mitjana espanyola, sinó al contrari, d'un menor creixement del capital privat. L'impuls a la inversió pública iniciat en els dos últims anys i que encara continua, com a resultat de les obres del tren d'alta velocitat o de la transformació urbanística que suposa el Fòrum 2004, podria permetre que el creixement de l'estoc de capital es mantingui per sobre de la mitjana espanyola, però el fre a la inversió en béns d'equipament dificulta l'avenç del capital privat.

El fet que la proporció de capital privat sobre el capital total de l'economia catalana es situï per sobre de la mitjana espanyola, així com també l'estoc de capital per ocupat, així com també en l'estoc de capital tecnològic², mitiga en part els riscos que es deriven d'una política de baixa acumulació de capital, però no és suficient per assolir la convergència amb les regions més avançades d'Europa.

La inversió en construcció es desaccelera... però continua essent el component més dinàmic

La formació bruta de capital en construcció ha continuat sorprenent a l'alça el conjunt dels analistes, si es consideren les previsions que, a principis d'any, es feien sobre la part d'aquest component que es destina a construcció

¹ Fundació BBVA (2002). *El stock de capital en España y su distribución territorial, 1964-2000*.

² Veure BBVA, *Situació Catalunya*, juliol 2002.

residencial. Tot i la caiguda de la confiança dels consumidors, detectada en l'evolució del consum privat i generada pel pitjor comportament del mercat de treball, la inversió residencial ha continuat mostrant un fort dinamisme, recolzada en la disminució dels tipus d'interès i l'augment de termini de les hipoteques. Tot i l'important augment de preus que ha experimentat l'habitatge a Catalunya en els últims anys, la millora de les condicions de finançament i la incorporació de la dona al mercat de treball han fet que l'habitatge adquirible hagi augmentat fins i tot en una proporció superior. D'aquesta manera, tot i que la relació entre salari brut i preu de l'habitatge es pot considerar ja molt elevada, l'esforç per a adquirir aquests habitatges, menor que l'any 1990, pot explicar encara perquè la demanda manté encara el seu dinamisme. En un entorn de preus de l'habitatge a l'alça, amb tipus d'interès reals negatius i sense actius substitutius en termes de rendibilitat en el mercat, l'habitatge s'ha convertit en un bé desitjat per a invertir, el que pressiona a l'alça els preus i dificulta que a curt termini es pugui observar una estabilitat en els mateixos.

Adicionalment a una política monetària que genera, indirectament, un increment dels preus i fomenta la compra d'habitatge, la política fiscal funciona també en la mateixa direcció, en detriment del lloguer. En aquest sentit, és destacable que, mentre que les desgravacions de lloguer s'apliquen sempre a contribuents amb rendes baixes, les que es refereixen a la compra són generals i aquest any es veuen incrementades, a Catalunya, amb una desgravació addicional als pares que contribueixin a la compra d'un pis per als seus fills. Cal tenir en compte que un mercat de l'habitatge amb una baixa proporció de lloguer té importants impactes en la societat i en la seva

capacitat productiva. En primer lloc, la incidència sobre el capital productiu privat de l'estalvi invertit en habitatge, sobretot pel que fa referència a l'impacte indirecte, sembla menor que el de l'estalvi destinat a finançar activitats empresarials. En segon lloc, es dificulta la mobilitat geogràfica dels individus, ja que els costos de desplaçament no són els mateixos quan s'ha de canviar de lloguer que si s'ha de comprar una casa. I en tercer lloc, la compra d'habitatge, per la magnitud de les operacions, dificulta la diversificació de l'estalvi de les famílies i augmenta el seu grau d'endeutament, el que pot implicar un major risc en cas d'importants augments de tipus d'interès. Degut al canvi estructural en la política monetària que ha suposat l'entrada a l'euro, no sembla que a curt i mig termini es puguin produir recuperacions rellevants dels tipus d'interès, però la vinculació de la majoria dels préstecs a tipus d'interès variables fan que la sensibilitat de la riquesa familiar a variacions d'aquells sigui rellevant.

El poc recorregut a la baixa que queda ja per als tipus d'interès a Europa fa preveure que la demanda d'habitatge podria reduir les seves tensions, però de forma progressiva. En aquest entorn, és previsible que els preus continuïn augmentant també durant el 2003, però a un ritme considerablement menor que l'experimentat en els últims anys, a les grans àrees urbanes, i que tendeixin a l'estabilitat a la resta d'àrees.

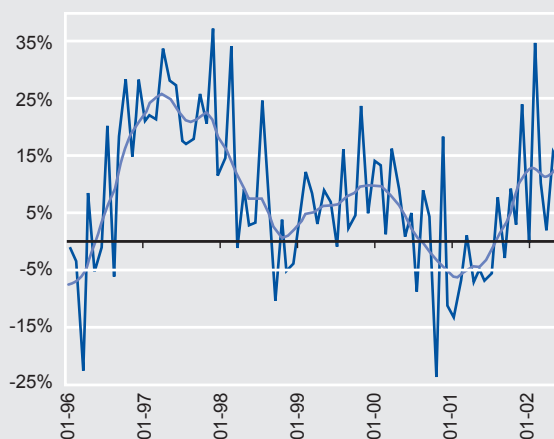
L'obra civil, i la licitació d'habitatge de protecció oficial, s'han convertit durant el 2002, i de forma progressiva, en el nou motor del sector de la construcció. La pressió dels preus, que es trasllada als costos de construcció, ha dificultat l'activitat en la creació d'habitatge de protecció oficial, reforçant la necessitat d'habitatge de tipus social,

Gràfic 6
Licitació oficial: milions d'euros
Mitjana mòbil dels últims dotze mesos

Font: Idescat i BBVA.

Gràfic 7
Nombre d'hipoteques:
taxa de creixement interanual

Font: Idescat i BBVA.

Quadre 2
Catalunya: accessibilitat a l'habitatge

	Preu Habitatge/ Salari Brut (n. vegades)	Esforç Financer Brut (%)	Esforç Financer Net (%)	Habitatge Mercat €/m ²	Habitatge Adquirible €/m ²
1990	5,3	74,6	61,7	637,6	314,5
1991	5,8	81,9	69,9	755,8	340,9
1992	5,4	72,1	61,6	741,1	364,0
1993	4,9	63,3	54,5	734,6	416,8
1994	4,9	51,4	42,2	754,0	541,8
1995	4,8	52,2	42,9	778,3	546,3
1996	4,7	47,1	37,8	801,1	638,5
1997	4,7	40,2	31,9	824,2	793,8
1998	4,9	38,4	31,3	881,2	903,3
1999	5,5	40,6	33,2	1.012,2	992,3
2000	6,1	49,1	40,5	1.169,8	931,9
2001	6,8	53,6	44,0	1.352,4	998,4
2002	7,4	55,7	44,9	1.534,0	1.115,9

Font: Ministeri de Foment i BBVA.

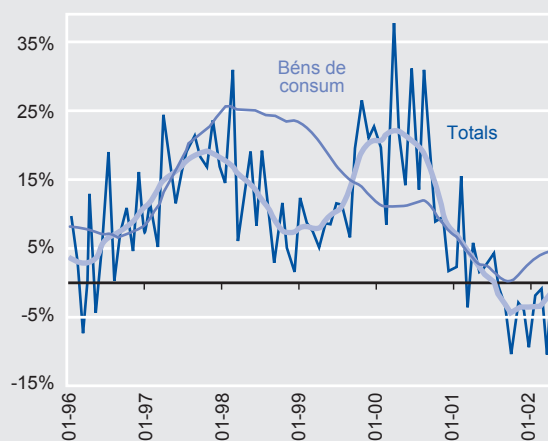
el que explica en part la forta activitat que s'observa en la licitació d'obra residencial, i que compensa parcialment l'aturada que ja es comença a notar en l'habitatge lliure. L'obra civil, per la seva banda, ha experimentat un important creixement en la seva licitació. Les obres emblemàtiques, com l'AVE que arriba a Lleida en els propers mesos, l'aeroport de Barcelona o el *Trambaix* generen obres addicionals en l'entorn. La transformació urbanística que suposa el Fòrum 2004, però també les petites actuacions a nivell municipal, més lligades al cicle electoral, han experimentat un fort increment de licitació en l'últim any, que afectarà l'activitat encara durant el principi del 2003.

El saldo exterior es reequilibra... per les importacions

Després de la molt bona evolució del comerç exterior durant tot l'any 2000 i el primer semestre del 2001, el comerç amb l'exterior de Catalunya ha experimentat una forta davallada, fins a taxes negatives, tant en les exportacions com en les importacions, durant el primer semestre del 2002. La forta desacceleració de les exportacions ha estat generalitzada en tot tipus de béns, com a conseqüència del pitjor comportament del comerç mundial i de les economies europees. L'atonía de les economies d'Alemanya i França ha donat com a resultat una caiguda de les importacions de béns a ambdós mercats, en termes nominals, del 10,3% i de l'1,5% en el període gener-agost del 2002 respecte als primers vuit mesos de l'any anterior, en què les exportacions havien augmentat en un 7,8% per a Alemanya, i un 20,5% per a França. Ambdós països tenen un pes molt rellevant per al comerç exterior català, que

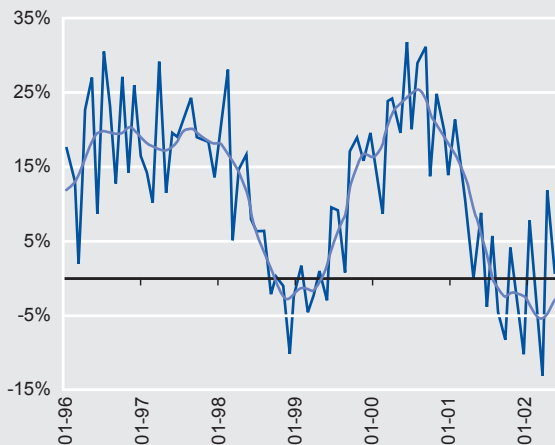
s'ha mantingut pràcticament estable al voltant del 32% del total de les exportacions, és a dir un punt més del que suposa el conjunt de les exportacions catalanes fora de la Unió Europea. La perspectiva de suau recuperació d'aquestes economies durant l'any 2003, de manteniment de l'euro en els nivells actuals i d'estabilització del diferencial d'inflació de l'economia catalana envers les europees dificulten preveure, per al proper any, una recuperació ràpida de les exportacions catalanes. Ara bé, si durant els anys 1999 i 2000 l'economia catalana no es beneficià en la mateixa proporció dels guanys de competitivitat de l'economia espanyola, degut a l'existència d'un diferencial d'inflació amb Espanya i del pes que representa el comerç

Gràfic 8
Importacions de l'estranger.
Taxa de creixement interanual

Font: Idescat i BBVA.

Gràfic 9
Exportacions a l'estranger

Font: Idescat i BBVA.

cap a Espanya, durant el 2001, el 2002 i el 2003 aquest mateix factor i la reducció del diferencial d'inflació amb Espanya en el 2002 –i previsiblement en el 2003– juguen a favor de l'economia catalana, el que permet que les pèrdues de competitivitat de l'economia espanyola no siguin tan fortes en el cas de Catalunya. Concretament, Catalunya perdrà 1,1 punts de competitivitat envers el món l'any 2002 mentre que Espanya en perdrà 3,2. No obstant, l'empitjorament de la competitivitat en preus acumulat en els últims anys (2,9 punts entre 1998 i 2002), i que no s'estiguin aplicant mesures per a corregir aquesta situació mitjançant un control de la inflació que l'aproximi a la mitjana europea o fins i tot per sota, pot acabar passant factura i dificultant el creixement futur de l'economia catalana, sobretot de cara a l'ampliació de la Unió Europea cap als Països de l'Est.

Les últimes dades del Departament de Duanes, més que una recuperació de les exportacions, mostren un augment

de la volatilitat, però això sí, sembla que s'ha trencat la tendència a la baixa del creixement d'aquesta variable iniciat a mitjans del 2000. I la recuperació es produirà a mitjans del 2003, quan comencin a millorar les economies europees.

Les importacions, per la seva banda, han experimentat una desacceleració superior a la de les exportacions, el que explica que, en conjunt, el saldo amb l'estranger s'hagi tancat i ja no aporti negativament al creixement de l'economia catalana. Tot i la desacceleració del consum privat, les importacions de béns de consum han experimentat una important acceleració durant l'any 2002, de forma que, un cop eliminats els efectes estacionals, el seu creixement en taxa interanual ha passat de ser nul final del 2001 a augmentar un 5% en el període juny-agost del 2002. Tant aquesta variable com l'Índex de Producció Industrial de béns de consum han mostrat una tendència ascendent durant l'any (fins a l'agost les importacions, i fins a l'octubre l'IPI), que no encaixen amb un perfil descendent del consum privat, pel que caldrà mantenir l'atenció sobre aquestes variables.

La dinàmica que adquirirà el consum durant el proper any, i la millora de les perspectives empresarials que se'n derivarà, fan preveure que les importacions recuperin suaument nivells més propers a la seva mitjana històrica durant el 2003, el que comportarà que durant el 2003 l'aportació del comerç amb l'estranger al creixement del PIB sigui negativa. La compensació que produirà el comerç amb Espanya permetrà, però, que l'aportació exterior resti només una dècima al creixement.

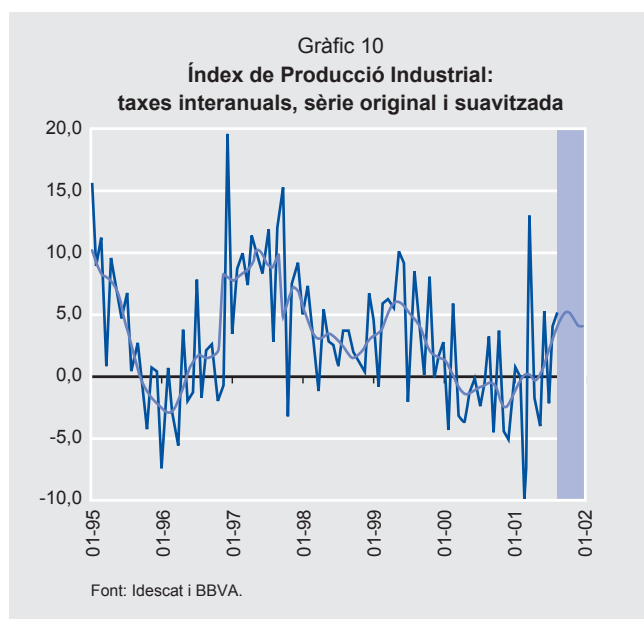
Oferta: el creixement depèn de la indústria

Excepte a la zona de Lleida, on les gelades de principis d'any varen afectar als arbres (sobretot l'olivera) i al

Quadre 2
Tipus de canvi efectiu real

	Cat./Món	Cat-Esp	Esp-UEM	UEM-Món	Esp-Món	\$/€
1998	0,5	0,3	0,2	2,5	1,2	1,12
1999	0,5	0,4	1,1	-6,1	-1,5	1,07
2000	0,3	0,4	1,2	-9,7	-3,1	0,92
2001	0,6	0,0	1,0	2,5	2,1	0,90
2002	1,1	0,2	1,4	4,4	3,2	0,94
2003	1,0	0,2	1,1	4,2	2,8	1,00

Font: BBVA.

Maresme, on les successives riuades han provocat la destrucció d'alguns hivernacles, l'any 2002 es pot considerar com el de la tornada de l'agricultura a la normalitat, després d'anys de problemes, especialment en la ramaderia.

En general, les collites de cereals, arròs, vi i fruits secs han estat bones o acceptables, si bé amb baixos preus de sortida, mentre que la fruita dolça ha tingut una producció més escassa, el que ha facilitat augments de preus. El comportament de la ramaderia, en canvi, es pot considerar més positiu en termes de producció a partir de mitjans d'any. Un cop eradicades les successives malalties (febre aftosa, encefalopatia espongiforme bovina,...) la producció s'ha recuperat lleugerament. En contrast, els preus del porcí i l'aviram han experimentat caigudes importants, situant als primers per sota dels costos de producció, mentre que els preus del boví mantenen una evolució més estable. En conjunt per tant, es preveu un manteniment de la producció en termes reals per al conjunt del 2002.

El 2001 fou un mal any per a la indústria, amb un creixement del Valor Afegit Brut de l'1,4% d'acord amb la Comptabilitat Trimestral de l'Idescat, i amb una caiguda de l'Índex de Producció Industrial de l'1,2%. L'any, a més, es caracteritzà per una tendència descendent de l'activitat, de tal forma que en l'últim trimestre s'observà un creixement del VAB de només el 0,4%, mentre que el component tendencial de l'IPI³ mostrava, en el mateix període, una caiguda mitjana del 2,6%. L'inici del 2002 mostrava una continuació de la tendència descendent, lligada al comportament desaccelerat de les exportacions, amb un IPI

pla fins al juny del 2002, quan l'augment de la producció de béns de consum va recuperar l'Índex general.

La producció de béns de consum, en canvi, s'ha vist afavorida pel comportament del consum privat tant interior com de la resta d'Espanya, donat que les exportacions de béns de consum han tingut un comportament similar a la resta de les exportacions, és a dir, pla. Un dinamisme que es pot mantenir durant el 2003 amb el nou recolzament que rebrà el consum privat espanyol i català com a conseqüència de la reforma de l'IRPF, però que troba un sostre, avui per avui, en la lenta recuperació de les economies europees i en els dubtes sobre la recuperació de l'escenari internacional. Tot i aquest comportament positiu, hi ha sectors, com el de l'automòbil i la seva indústria auxiliar, que estan patint de forma important la desacceleració de les economies de l'entorn i l'augment de la competència, tant de producció com de productes de l'estranger.

A la pràctica, però, la recuperació que s'està produint en l'activitat industrial no ve provocada per una clara millora de la cartera de comandes, que segons els empresaris, continua desaccelerant-se. Aquest indicador explica, per tant, perquè la inversió industrial es continua desaccelerant⁴. De fet, mentre la producció de béns de consum mostra ja indicadors positius, la de béns d'inversió continua en xifres negatives, fruit de la manca de confiança en la recuperació, tant al mercat interior com a l'exterior. En definitiva, caldrà esperar a què es confirmi l'acceleració de les economies europees per a veure una recuperació clara d'aquest sector.

La construcció, fruit del dinamisme que encara manté la compra d'habitatge a les grans àrees urbanes i de l'augment de la licitació, manté encara un ritme de creixement elevat (+2,9% en el segon trimestre del 2002, que igualarà el del conjunt de l'any). Tanmateix, l'esgotament del sector comença a notar-se a les àrees amb menys concentració urbana i menor dependència del turisme, on l'activitat promotora s'ha alentit després d'anys de fort creixement. Donat que el conjunt de xocs positius que ha afectat la demanda mostra ja els seus límits de recorregut, és previsible que durant el 2003 continuï la desacceleració del sector, a mida que s'acaben les obres en curs tant pel que fa a l'obra residencial com a la civil. En el segon cas, el lleuger fre de la licitació que ja s'observa en les xifres publicades ha continuat durant el segon semestre i continuarà durant el 2003, alentint suaument el ritme d'activitat. Quant a l'obra residencial, la menor demanda s'anirà traslladant progressivament durant el 2003 a l'activitat, el que farà que en conjunt el sector experimenti

³ Eliminats els efectes de calendari, estacionalitat i irregularitat.

⁴ Veure el requadre de l'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica BBVA.

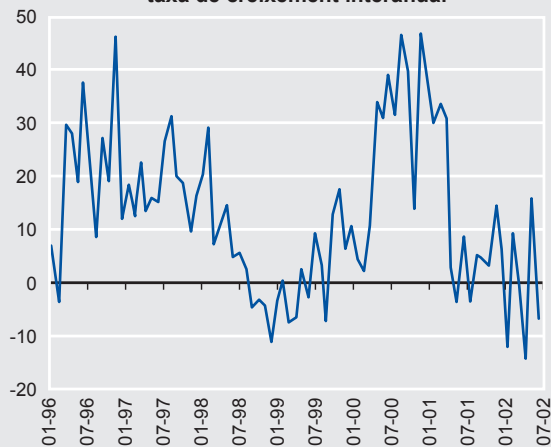
una desacceleració addicional, des del 2,9% de creixement del 2002 fins al 2,3% l'any 2003.

En el sector serveis, la desacceleració de les vendes que es deriva de l'efecte euro, la menor confiança dels consumidors i el menor creixement de la renda disponible han afectat a l'evolució de les vendes, que continuen la seva desacceleració. I la temporada turística de l'estiu passat, que es pot considerar atípica, ha afectat també en aquest sentit.

Contràriament al que ha succeït en altres Comunitats Autònomes espanyoles, i amb especial incidència negativa a les Balears, a Catalunya el nombre de turistes ha augmentat l'estiu del 2002 respecte al rècord assolit durant el

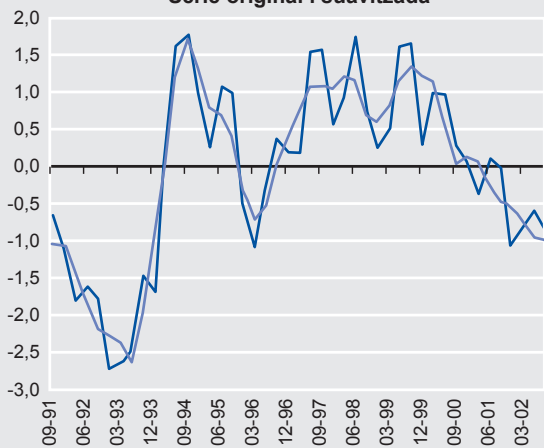
2001. No obstant, s'han produït diversos canvis en la composició dels mateixos, que han impactat sobre la despesa que han realitzat a Catalunya. En primer lloc, han disminuït les entrades amb paquets organitzats, que s'han vist substituïdes per un major nombre de viatgers amb automòbil propi. En segon lloc, s'ha reduït el nombre de turistes espanyols, amb especial incidència a la Costa Brava. En tercer lloc, tot i que el mal temps d'aquest estiu hagués hagut de jugar a favor d'un augment del consum dels turistes, la despesa per persona s'ha congelat en termes reals (descomptada la inflació). Un efecte que també s'ha produït en els turistes interns, és a dir, els catalans que han fet vacances a Catalunya. Així, tot i els avantatges que ha representat l'efecte refugi respecte a altres mercats turístics, la desacceleració de les economies de l'Europa central i també de l'espanyola ha portat a què aquesta temporada turística hagi mostrat un comportament inferior a les anteriors. L'impacte del turisme, a més, s'ha notat especialment en els sectors que en depenen (restauració, comerç) més que no en l'hostaleria i els apartaments, que han ajustat els preus i marges en l'últim moment per a mantenir quotes d'ocupació. Aquesta situació, però, mostra els riscos que es poden produir en la propera campanya. Si la recuperació de la confiança dels consumidors europeus és lenta, és previsible que novament es produeixi un retard en les reserves, i que el proper any, el turisme estranger mostri un comportament similar, protegit, altra vegada, pel risc existent a altres destinacions turístiques competitives amb Catalunya. El turisme nacional, en canvi, com també serà el cas del comerç, podria mostrar una major activitat derivada de l'augment de renda disponible lligat a la reforma de l'IRPF i de les millors perspectives de l'ocupació, que permetria obtenir una temporada lleugerament superior a la del 2002.

Gràfic 11
Exportacions de béns de consum:
taxa de creixement interanual

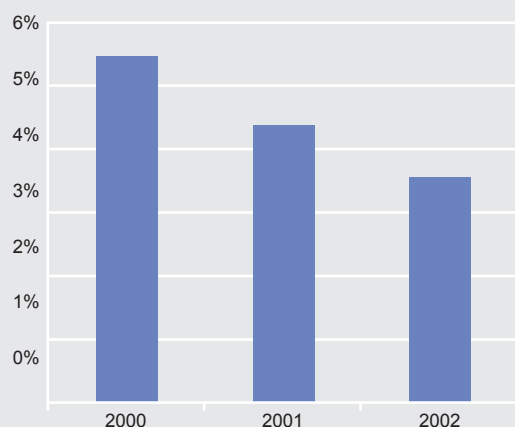
Font: Idescat.

Gràfic 12
Evolució de les vendes (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Font: Idescat.

Gràfic 13
Despesa per viatge en la temporada maig-agost:
creixement interanual nominal

Font: Idescat

Ocupació: molt pública

Tal i com es preveia, i contràriament al que ha succeït en el conjunt de l'economia espanyola, on l'ocupació s'ha mantingut, Catalunya s'ha vist afectada per la desacceleració. Així, el conjunt de la població ocupada ha augmentat, en el tercer trimestre del 2002, en 12.200 persones (+0,4%) respecte al mateix període de l'any anterior, fins a un total de 2.805.400 ocupats, mentre que al conjunt d'Espanya (+1,5%). No obstant, una anàlisi més acurada mostra problemes en la composició. Així, el nombre d'ocupats s'ha reduït en l'agricultura, la indústria i la construcció en un 7,7%, un 1,1% i un 4,1%, respectivament, en el mateix, el que representa 26.300 persones ocupades menys en aquests tres sectors. El sector serveis, en canvi, ha compensat amb escreix aquesta caiguda, amb 38.500 ocupats més. No obstant, la creació de llocs de treball en els serveis privats es redueix a 13.400 nous ocupats, mentre que la resta, 24.900, s'han generat al sector públic, l'educació i la sanitat. Si no es consideren aquests últims, els ocupats en el sector privat de l'economia catalana s'han reduït en 12.700, una xifra propera a la previsió realitzada per BBVA ara fa un any (-10.000).

Aquesta caiguda en l'ocupació no pública mostra que l'economia catalana ha experimentat un ajust més important que el conjunt de l'economia espanyola, i reforça la possibilitat de què es vegin revisades les últimes dades publicades del quadre macroeconòmic. La menor activitat del mercat de treball s'observa també analitzant les xifres d'afiliació a la Seguretat Social, que des de fa un any mostren un ritme de creixement a l'entorn del 3%, molt per sota del que s'havia assolit durant els anys 1999 i 2000.

La millor perspectiva que es presenta per a la indústria en el proper any es veurà compensada, no obstant, per un pitjor comportament de la construcció. És previsible que la tendència negativa en el sector privat continuï durant els primers mesos del 2003, fins que no es consolidi la recuperació de les perspectives empresarials, el que donaria com a resultat un augment de l'ocupació per al conjunt de l'any, excloent el sector públic, pràcticament nul·la.

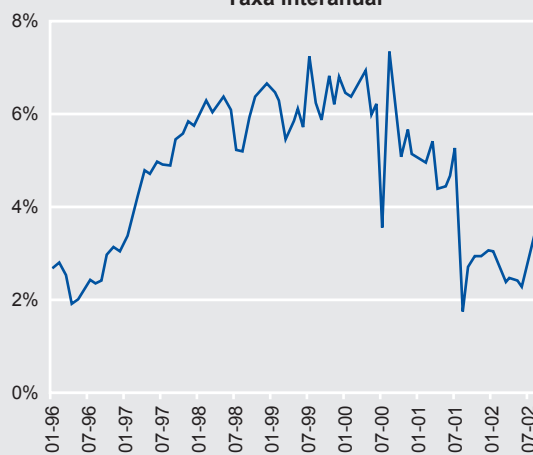
Inflació: altra vegada, per sobre del 3%

La important desviació que s'ha produït en la inflació que al mes de novembre es situava en el 4,2% interanual, més de dos punts per sobre del sostre marcat pel BCE, ha fet que aquest any els salaris pactats en convenis col·lectius

(+2,9% fins a l'octubre) hagin mostrat, altra vegada, una pèrdua de poder adquisitiu. El control de la inflació, per tant, es converteix en l'eina bàsica per aconseguir que l'agressivitat salarial no augmenti, traslladant-se als preus de béns comercials i fent perdre competitivitat a l'economia catalana.

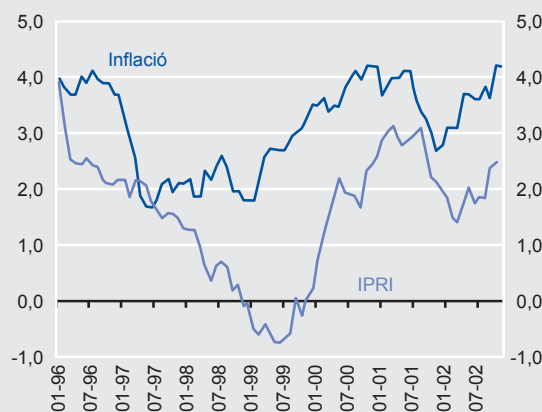
La sortida de l'efecte euro i el menor increment dels preus energètics, que ja tenen pràcticament descomptat un escenari de "guerra curta" a l'Iraq, fan preveure que, a mitjans d'any, la taxa d'inflació es pugui reduir lleugerament, fins a nivells propers al 3%. No obstant, la recuperació de la demanda introduirà una nova pressió als preus, que podrien acabar l'any altra vegada a l'entorn del 3,5%.

Gràfic 14
Afiats al règim de la Seguretat Social
Taxa interanual

Font: Idescat.

Gràfic 15
Inflació i IPRI de béns de consum

Font: Idescat i BBVA

Enquesta sobre l'activitat econòmica BBVA. Tercer trimestre de 2002.

Quadre resum de l'activitat econòmica (% de respostes)									
	3r trimestre de 2002			2n trimestre de 2002			1r trimestre de 2002		
	Augmenta	Estable	Baixa	Augmenta	Estable	Baixa	Augmenta	Estable	Baixa
Producció industrial	6	67	27	8	75	17	11	72	17
Cartera de comandes	7	56	37	12	59	29	13	60	27
Nivell d'estocs	24	65	11	15	72	14	22	67	12
Inversió al sector primari	1	74	25	6	72	22	3	71	26
Inversió industrial	8	53	39	11	61	28	15	65	21
Inversió en serveis	16	62	23	14	67	19	19	68	13
Nova construcció	20	58	22	21	62	17	12	64	24
Ocupació industrial	4	75	21	5	78	17	11	76	13
Ocupació en construcció	14	69	17	17	68	16	13	71	16
Ocupació en serveis	13	68	19	18	70	12	27	62	11
Preus	33	64	4	36	61	3	33	64	4
Vendes	11	57	33	15	55	30	19	62	19
Exportacions	6	60	34	5	68	27	9	81	10
Activitat Econòmica	9	60	31	16	64	21	15	64	21
Perspectiva per al trimestre vinent	5	49	46	15	47	38	4	38	58

Font: BBVA.

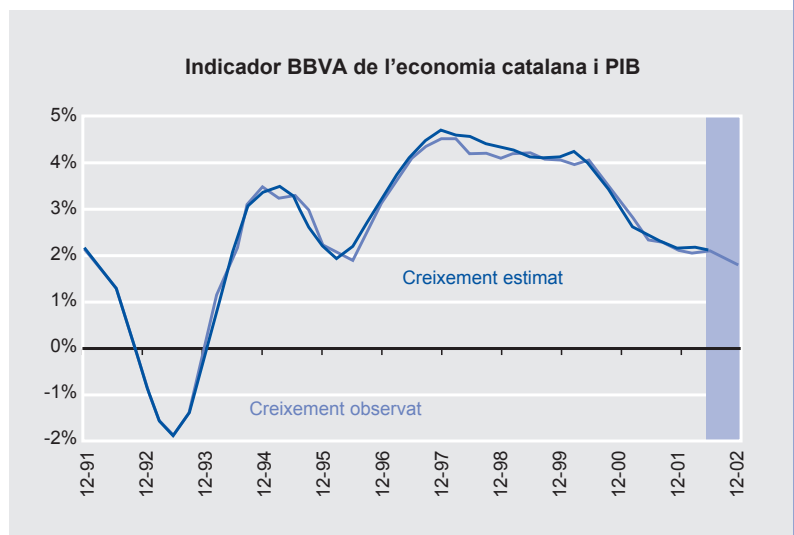
L'Enquesta sobre l'Activitat Econòmica BBVA realitzada en el tercer trimestre de l'any 2002 mostra que la millora detectada en el segon trimestre de l'any no s'ha consolidat. La tendència de l'activitat, tot i que amb un ritme menys intens, continua essent de desacceleració. La caiguda continuada de la cartera de comandes arrossega encara la producció industrial i l'ocupació en el mateix sector, mentre que la pitjor evolució del turisme continua pressionant el comportament de l'ocupació en els serveis. La inversió continua deprimint-se en ambdós sectors.

Hi ha millors notícies, en canvi, en el sector de la construcció, on tant la inversió com l'ocupació mostren una molt lleugera recuperació fins a nivells positius. En línies generals, l'activitat en el sector es mostra en nivells similars durant els últims dos anys, si bé la composició de l'activitat entre obra civil i residencial ha experimentat un canvi rellevant a favor de la primera.

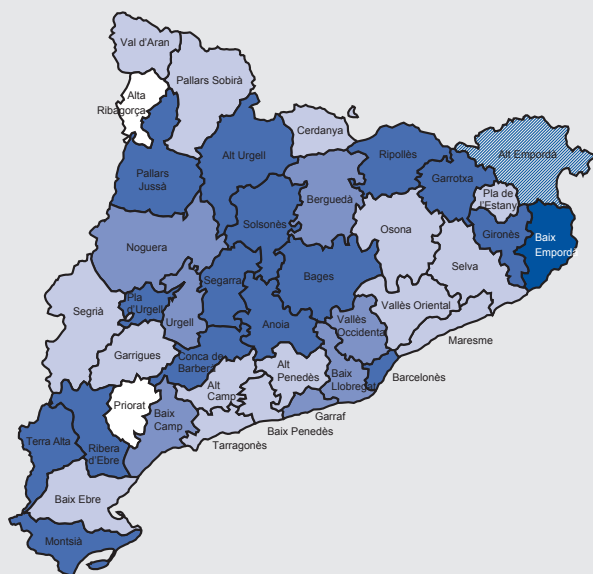
La demanda continua augmentant la seva debilitat, tal i com mostren les vendes i les exportacions, però també el preus, on es suavitzen les pressions a l'alça.

La perspectiva per al quart trimestre, tot i la desacceleració estacional que es detecta en l'última enquesta, és de lleugera millora per segon trimestre consecutiu, encara que sense sortir dels nivells negatius.

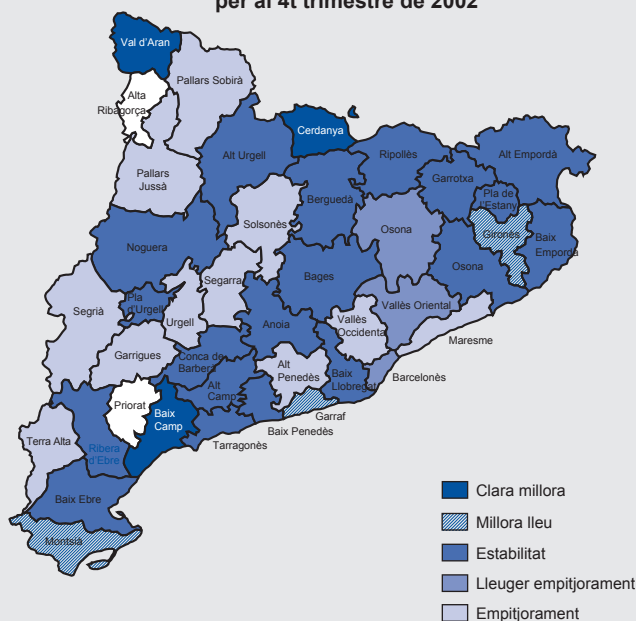
Amb aquesta informació l'indicador BBVA preveu encara una lleugera desacceleració de l'economia catalana: dues dècimes menys de creixement en el tercer trimestre, i una addicional en el quart, el que implica un creixement de l'1,7% en el quart trimestre de l'any.

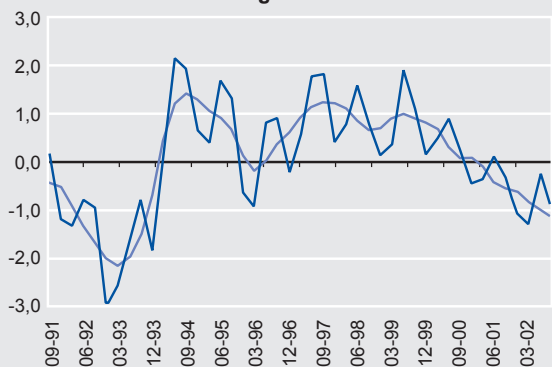
Activitat econòmica en el 3r trimestre de 2002

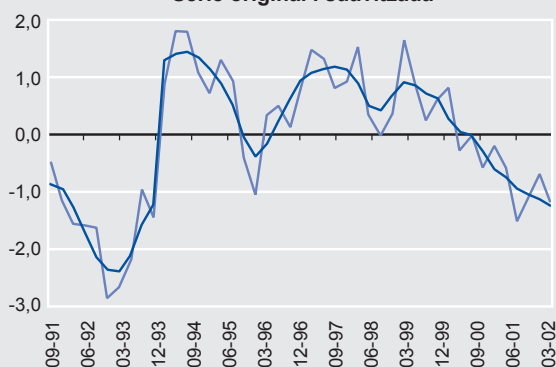
Perspectiva d'activitat econòmica per al 4t trimestre de 2002

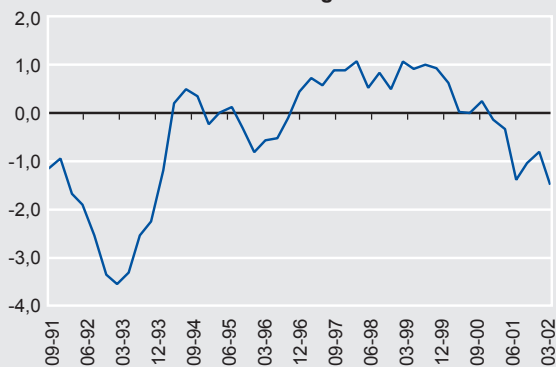
Activitat econòmica (saldo)
Sèrie original i suavitzada

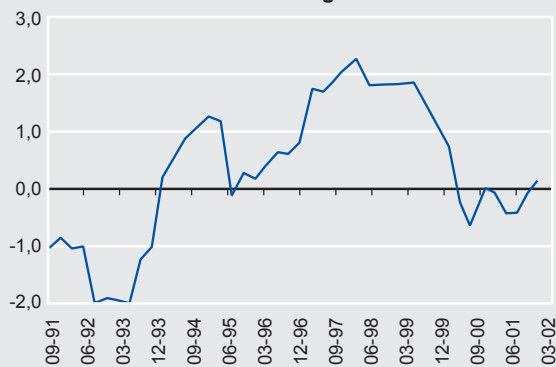
Cartera de comandes (saldo)
Sèrie original i suavitzada

Inversió industrial (saldo)
Sèrie original

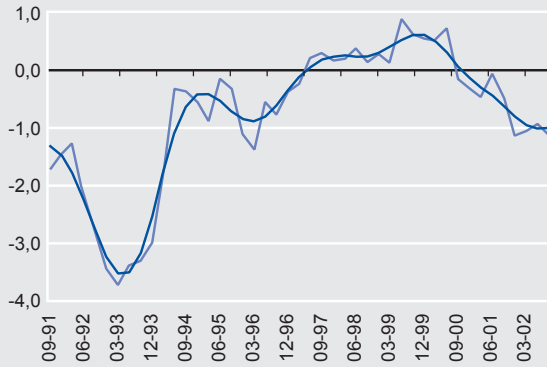

Inversió nova construcció
Sèrie original

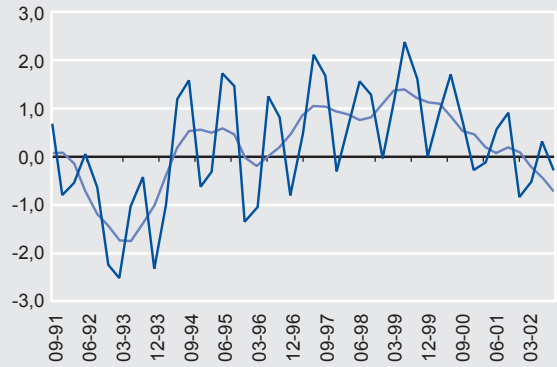

Font: BBVA.

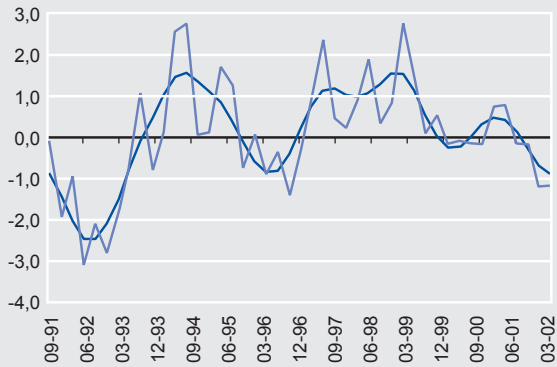
Ocupació industrial (saldos)
Sèrie original i suavitzada

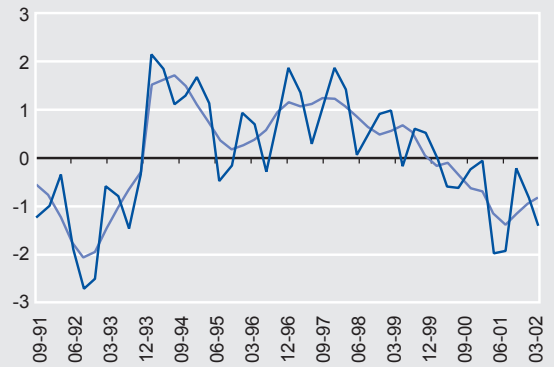
Ocupació serveis (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Evolució del turisme (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Expectatives pel proper trimestre (saldos)
Sèrie original i suavitzada

Font: BBVA.

El Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici com a element dinamitzador de la seva zona d'influència.

Mariona Farré Perdiguer*
Joan Pere Enciso Rodríguez*

Introducció

En els darrers anys i en relativament poc temps s'han anat succeint diversos canvis en els processos de producció i de consum que han donat lloc a intenses transformacions del medi natural. Així, l'ús abundant i indiscriminat de molts recursos naturals, l'acapament de l'espai físic per mitjà d'intensos processos d'urbanització, la pressió turística a la que es veuen sotmeses determinades àrees naturals, l'abocament de residus i productes contaminants, etc. han estat alguns dels elements que han contribuït a una alteració dels cicles d'energia i materials, i conseqüentment, s'ha produït una progressiva degradació dels ecosistemes que ha posat en perill l'equilibri poblacional entre nombroses espècies i l'home.

Amb la finalitat de preservar determinades àrees del territori d'aquest intens procés de transformació del medi sorgeixen a EUA, a finals del segle XIX, els espais naturals protegits. Espanya fou un dels països pioners en aquesta política de protecció d'espais naturals. Tot i que amb anterioritat ja s'havien protegit elements concrets (arbres notables, formacions geològiques excepcionals, etc.) o elements de producció (aigua, boscos, caça, etc.), els primers espais naturals protegits es declararen l'any 1918. En concret varen ser els parcs nacionals del Valle de Ordesa (Osca) i el de la Montaña de Covadonga (Astúries, Castella-Lleó).¹

Amb aquesta protecció es pretén generar un flux sostingut de béns i serveis que permeti el desenvolupament de les funcions bàsiques que aquestes àrees compleixen. La

finalitat no és altra que la de garantir el màxim nivell de benestar a la població i, a la vegada, mantenir i millorar la capacitat productiva i la qualitat del medi natural. Es tracta de possibilitar un equilibri entre l'ús, l'aprofitament i el fruit del territori i els seus recursos naturals que sigui compatible amb la seva conservació.

La concepció dels espais naturals protegits ha evolucionat molt ràpidament. Partint d'un enfocament inicial èstetic-cultural s'ha avançat vers l'assumpció de finalitats molt diverses. Actualment, es reconeix la multifuncionalitat d'aquests espais, unes funcions que donen lloc a un gran nombre de beneficis comercials, educatius, culturals o recreatius per al conjunt de la societat.

Així, la primera funció que s'assigna als espais naturals protegits es la *productiva*. A partir de l'explotació dels recursos naturals que contenen (fusta, fauna, peixos, pastures, etc.) les àrees protegides participen en els processos de producció i de consum. El fet que, majoritàriament, aquests espais naturals continguin recursos renovables ha portat a què la seva protecció vagi adreçada a garantir l'ús sostenible d'aquests recursos i a l'aplicació de tècniques agropecuàries i silvícoles compatibles amb la conservació de l'entorn. De tota manera, en funció del règim de protecció que s'atorgui a cada àrea protegida l'aprofitament dels recursos hi és totalment prohibit o molt limitat² i, en conseqüència, aquesta primera funció és pràcticament inexistent.

Juntament amb aquesta funció productiva, els espais naturals també contribueixen a enriquir la qualitat de vida humana donat que ofereixen als individus la possibilitat de gaudir lúdica i educativament de l'entorn³. En els darrers anys, aquest *valor recreatiu* ha anat assolint una importància creixent. La mateixa declaració d'una zona com a espai natural protegit ha intensificat l'afluència de visitants, produint-se una revalorització com a destí i atracció de fluxos turístics i recreatius (Carceller, 1986; Cals, 1989). Fins i tot, la pressió turística a la que es veuen sotmesos alguns espais naturals

* Professors d'Economia Aplicada de la Universitat de Lleida.

1 El Parc Nacional de la Montaña de Covadonga ha canviat el nom adaptant-lo a la nova realitat de l'ampliació, i ha passat a denominar-se Parc Nacional de los Picos de Europa i de la Montaña de Covadonga (1995). El mateix va succeir amb el del Valle de Ordesa, actualment Parc Nacional de Ordesa y Monte Perdido.

2 És el cas de les Reserves Naturals i els Parcs Nacionals. En les primeres no hi és permesa cap o molt poques explotacions i en els segons, només s'hi poden realitzar aquelles activitats econòmiques que siguin compatibles amb els objectius de conservació i protecció del Parc (recol·lecció de llenya, aprofitament de pastures pel bestiar, apicultura, etc.).

3 Les diverses lleis en matèria de protecció d'espais naturals han previst algunes categories de protecció en les que l'accés de visitants hi és totalment restringit i en les que el principal objectiu de la protecció és preservar els ecosistemes naturals que contenen. Així, hi ha espais que compleixen una funció més recreativa (parcs nacionals, parcs naturals o paisatges protegits) i altres una funció més protectora que contribueix a la recerca (reserva natural integral).

esdevé un important obstacle per assolir l'objectiu primordial de la conservació i protecció⁴.

L'ús recreatiu dels espais naturals protegits beneficia directament a un grup determinat d'individus i en canvi pot perjudicar a altres grups de població. Entre els primers s'inclouen els seus visitants, procedents principalment del medi urbà. El segons serien les comunitats locals que viuen a l'interior o en la zona propera a aquests. Molts cops, aquesta població està formada per petits agricultors o ramaders que viuen en zones econòmicament deprimides i que veuen com la declaració d'un espai protegit genera un conjunt de limitacions i restriccions a les seves activitats tradicionals.

Així, es dona la paradoxa que es "premia" a aquells que han estat els veritables conservadors d'aquell espai natural privant-los-hi de l'ús dels seus recursos sense tenir en compte el treball realitzat ni les seves preocupacions (González, 1988). Aquest fet explica l'oposició amb la que moltes vegades les poblacions locals reben la declaració d'espais naturals protegits. Front aquestes limitacions als usos de recursos naturals associades a la creació d'espais naturals protegits, esdevé important emprendre mesures i accions que fomentin el desenvolupament socioeconòmic de les zones afectades. En aquest sentit, tot i els ingressos que provenen del turisme, és necessari iniciar mesures distributives que, mitjançant compensacions, millorin el nivell de benestar de les comunitats rurals afectades. Aquests mecanismes de compensació haurien d'anar més enllà dels ajuts tècnics i financers (creació i millora d'infraestructures, rehabilitació d'habitatges rurals, sanejament d'aigües, millora de la xarxa viària, etc.), previstos en la legislació⁵. Més que tècniques de finançament via despesa pública, haurien de desenvolupar-se tècniques de finançament via ingrés públic. D'aquesta manera, caldria proposar-se mesures de caràcter fiscal com les exempcions tributàries o desgravacions fiscals⁶, compensacions de rendes per les pèrdues econòmiques derivades de les restric-

cions de l'ús dels recursos naturals en benefici de la conservació de l'entorn imposades per la declaració d'un espai natural protegit o la participació en els beneficis directes que pugui generar aquest espai.

Si no s'apliquen mesures que equilibrin les transferències de renda que en molts casos comporta la protecció específica d'un espai natural, la població local no el percebrà com un element que contribueixi al *desenvolupament socioeconòmic de la zona d'influència*, sinó com un element que distorsiona les seves activitats i la seva forma de vida. Aquesta possibilitat que ofereixen els espais naturals protegits d'esdevenir elements dinamitzadors i de promoció de l'economia local és justament, una altra de les múltiples funcions que se'ls atribueix. Una gestió eficient d'aquests espais permet una recuperació i revitalització de zones que, moltes vegades, es caracteritzen per tenir una economia dèbil, dependent del sector primari, amb nivells d'envelliment de la població elevats, amb accentuats processos de despoblació i amb una dotació d'equipaments, serveis i infraestructures bastant deficitària.

Una altra de les funcions que compleixen els espais naturals protegits ve determinada pel seu alt *valor educatiu*. En primer lloc, perquè a través d'ells es pot donar a conèixer i sensibilitzar als ciutadans de la importància de conservar i protegir determinades zones naturals. I en segon lloc perquè contribueixen a la recerca i obtenció de coneixements científics de diverses espècies, hàbitats, biòtops o comunitats del medi natural. Mitjançant l'estudi dels processos ecològics en les seves condicions naturals es pot comprendre millor el funcionament dels ecosistemes i per tant avançar en el coneixement científic.

La darrera funció a considerar, però potser la més important per al conjunt de la societat, és la *funció reguladora*. A través de la protecció dels ecosistemes i la conservació del seu patrimoni genètic, les àrees protegides mantenen els equilibris biològics que proporcionen nombrosos serveis indirectes. Per exemple, mantenen la biodiversitat, conserven la riquesa genètica, controlen les inundacions i l'erosió del sòl, mantenen la qualitat de l'aire i de l'aigua, regulen el clima, etc. Tots aquests serveis ecològics que subministren aquestes àrees són necessaris per al benestar de la societat. De fet, aquest valor biològic i regulador dels espais naturals és el que permet el manteniment de la vida en el Planeta.

El quadre 1 recull les principals funcions assignades als espais naturals protegits. Unes funcions que cal reconèixer donada la seva contribució a millorar el benestar del conjunt de la societat. El reconeixement d'aquesta multifuncionalitat dels espais protegits porta, necessària-

4 Certament, en alguns espais l'excés de visitants en períodes de temps concrets (vacances de setmana santa o d'estiu) dona lloc a una alteració i pertorbació de la qualitat de l'entorn, originant-se així, un conflicte entre les estratègies de protecció i les estratègies turístiques. Concretament, l'harmonització d'ambdues finalitats; la conservació i l'ús recreatiu, és un dels grans reptes que planteja la gestió d'aquests espais.

5 La primera normativa que preveia aquest tipus d'actuacions en els municipis de la zona d'influència socioeconòmica dels espais naturals protegits va ser el Real Decret 1105/1982. Amb el traspass d'aquesta competència cap a les Comunitats Autònomes, cadascuna ha establert, en les legislacions autonòmiques pròpies, actuacions força variades.

6 A Holanda per exemple, els propietaris del sòl rústic destinat a la tutela ambiental i que està totalment obert al públic estan exempts de l'IBI i l'ISD. A Gran Bretanya, les terres agrícoles i els parcs naturals estan exempts d'impostos sobre béns immobles. (Rosembuj, 1995).

ment, a una política de protecció que garanteixi el desenvolupament d'aquestes diverses funcions. Aquesta protecció però, no ha de suposar en cap cas l'aïllament de la societat de determinats elements o zones de singular bellesa o riquesa biològica. Cal tenir present que les àrees protegides no són elements tancats sinó que mantenen relacions econòmiques, polítiques, culturals i ecològiques amb el seu entorn. Formen part d'un territori més extens i, en aquest sentit, estan inserides en una realitat social, política i territorial que les defineix i les condiona.

Quadre 1
Principals funcions dels espais naturals protegits

Funció reguladora	Manteniment de la biodiversitat Conservació de la riquesa genètica Protecció contra l'erosió i control de sediments Regulació del clima i el cicle hidrològic Regulació composició química de l'atmosfera Reducció riscos d'inundació
Funció productiva	Alimentació/nutrició Recursos genètics i medicinals Matèria prima per a construcció, fabricació... Bioquímics Combustible i energia
Funció de promoció socioeconòmica de la zona d'influència	Sector turístic Creació llocs de treball Inversions
Funció recreativa	Activitats esportives Caça i pesca Esbarjo i contacte amb la natura
Funció educativa	Educació ambiental i sensibilització social Millora del coneixement científic

Font: Barzetti, V. (1993).

El Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici

Situació i característiques del Parc Nacional

El Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici està situat a la banda més occidental dels Pirineus catalans entre les comarques del Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça. Poden distingir-se dos sectors ben diferenciats i que són els que li donen nom; el d'Aigüestortes a la part occidental i el de Sant Maurici a la part oriental. El primer és accessible per la Vall de Boí i s'estén des de la conca alta del riu de Sant Nicolau fins al Portarró d'Espot. L'aproximació al segon es realitza seguint la Vall d'Espot i comprèn les valls altes del riu Escrita i de Peguera. La darrera ampliació del Parc ha permès afegir

al primer d'aquests sectors 3.889 ha. a les que s'hi arriba des de la presa de Cavallers i que corresponen al sistema lacustre de la Noguera de Tor, la massa forestal de l'obaga de San Nicolau i la serralada de 3.000 m. des de Pic Roi fins a Comaltes.

La superfície total del Parc (40.852 ha.) es troba repartida entre quatre comarques pirinenques totes elles amb un abundós patrimoni natural, cultural i arquitectònic: el Pallars Sobirà, l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà i la Val d'Aran. D'aquesta extensió, 14.119 ha. corresponen al Parc Nacional pròpiament dit, dividit en els dos sectors abans esmentats. La propietat dels terrenys situats a l'interior del Parc és variada. Un 3% correspon a terres de propietat privada i la resta són de propietat pública⁷. Pel que fa a la distribució per municipis, la major part del Parc, un 65%, es troba ubicada en el municipi de la Vall de Boí, aquest percentatge representa un 41,6% de la seva superfície municipal. D'altra banda, el municipi d'Espot, tot i tenir menys superfície en l'interior del Parc (4.978 ha.), aporta un 51,2% de la seva superfície municipal.

La llei de reclassificació 7/1988 prohibeix, de forma expressa, en l'interior del Parc qualsevol activitat d'explotació dels recursos naturals que provoqui l'alteració de la seva entitat ecològica, geomorfològica i paisatgística. Tot i així, n'exceptua els usos tradicionals i agraris actualment existents, l'aprofitament de l'aigua i les activitats científiques, educatives i recreatives. No hi són permeses la caça, captura o pertorbació d'espècies animals, les activitats extractives, la destrucció de la vegetació, la contaminació de les aigües i l'execució de qualsevol obra o instal·lació.

La resta de la superfície total del Parc constitueix l'anomenada zona perifèrica de protecció, amb 26.733 ha. Aquesta zona forma un cercle continu al voltant del Parc amb l'objectiu d'amortir els possibles impactes ecològics i paisatgístics procedents de l'exterior per tal de garantir una completa protecció dels recursos que han justificat la creació del Parc. En aquesta zona només hi són permesos els usos i aprofitaments tradicionals compatibles amb les finalitats de protecció i conservació del medi natural⁸. La propietat del sòl en aquesta zona perifèrica de protecció és bàsicament privada i inclou terrenys dels municipis de Naut Aran i Vielha e Mijaran,

⁷ D'aquest 97% de propietat pública, 9.800 ha. pertanyen a la Generalitat de Catalunya i el poble d'Espot és titular de les 3.893 ha. restants.

⁸ La concreció dels usos, activitats i aprofitaments que s'hi admeten s'ha fet mitjançant el Pla Rector d'Ús i Gestió, aprovat el febrer de 1993 i prorrogat l'any 2000. Actualment existeix un Projecte de decret pel qual s'aprova un nou PRUG que tindrà una vigència de quatre anys i que està previst que sigui aprovat abans de finalitzar l'any 2002.

a la comarca de la Val d'Aran, d'Alt Aneu, Esterrí d'Aneu, la Guingueta d'Aneu, Espot i Sort, al Pallars Sobirà, de la Torre de Cabdella, al Pallars Jussà, i de la Vall de Boí i Vilaller, a l'Alta Ribagorça.

Per tal de compensar les comunitats rurals per les restriccions en les activitats tradicionals associades a la declaració d'un espai natural protegit, les lleis de reclasificació dels parcs nacionals creen les zones d'influència amb la intenció de promoure el seu desenvolupament socioeconòmic mitjançant el foment d'activitats tradicionals compatibles amb els objectius de conservació del Parc, alhora que es pretén integrar els seus habitants en les activitats generades pel Parc contribuint d'aquesta manera a mantenir el nivell demogràfic, la cultura i les tradicions d'aquestes àrees. L'extensió d'aquesta zona d'influència del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici és de 141.132 ha. i engloba la totalitat de municipis de la zona perifèrica de protecció. El quadre 2 mostra la distribució de la superfície del Parc per comarques i l'aportació de cadascuna d'elles a l'espai protegit.

Comarca	Parc nacional (ha.)	Aportació comarcal al Parc	Distribució comarcal del Parc
Val d'Aran	6.543	10,54%	16,0%
Pallars Jussà	4.220	3,27%	10,3%
Pallars Sobirà	14.093	10,40%	34,5%
Alta Ribagorça	15.996	37,47%	39,2%

Font: Elaboració pròpia.

Origen i evolució del Parc Nacional

El Parc va ser creat per decret de 21 d'octubre de 1955 sobre la base de l'antiga llei de parcs nacionals de 1916. Juntament amb el Parc Nacional del Valle de Ordesa (1918) i el dels Picos de Europa (1995) constitueixen els tres parcs nacionals d'alta muntanya de l'estat espanyol. Cadascun però, amb les seves especificitats pròpies que els distingeixen de la resta.

El 29 de maig de 1976 s'anuncia un projecte de reclasificació i ampliació del Parc que incloïa la zona de l'avetar de la Mata de València i el massís del Montaró. El projecte no va estar exempt de crítiques, bàsicament se li va criticar el fet que les modificacions dels límits obeïen més a motius econòmics que no de conservació i protecció del

medi natural⁹. El projecte però, va quedar aturat el desembre de 1976 degut a que la Comissió Interministerial del Medio Ambient la desautoritzà i recomanà a l'ICONA que negociés per tal de trobar una solució. Després d'aquest intent de reclasificació per part de l'Administració Central, el Parlament de Catalunya, deu anys més tard, a l'empara del mandat legal de la llei catalana 12/1985, de 13 de juny, d'espais naturals, va aprovar la llei 7/1988 de reclasificació del Parc Nacional en la que es propugna una ampliació del Parc, es determina els aprofitaments tradicionals i es constitueix un règim jurídic especial per aquest espai natural.¹⁰

La llei 7/1988 va comportar una llarga polèmica sobre els límits de la zona perifèrica de protecció que va acabar el desembre de 1990 quan s'aprova la llei 22/1990 de modificació parcial dels límits de la zona perifèrica del Parc¹¹ a la vegada que redefineix la composició del Patronat i les activitats permeses en aquesta zona. La polèmica va venir, sobretot, per part dels alcaldes dels municipis afectats que consideraven que la delimitació de la zona perifèrica podia suposar un fre turístic i urbanístic per als seus municipis.

La segona modificació dels límits del Parc s'inicia el setembre de 1994 quan la Comissió Permanent del Parc presenta una proposta d'ampliació com a resultat del traspàs a la Generalitat de la titularitat de tots els munts de l'Estat¹². Després d'una sèrie de debats i de consultes, el Decret 234/1996¹³ de 5 de juliol recull la nova ampliació del Parc, assolint les actuals 14.119 ha. de superfície i 26.733 ha. de zona perifèrica. El gràfic 1 reflecteix la zona de l'anterior zona perifèrica que, finalment, ha estat inclosa en el Parc. S'observa com l'ampliació no ha suposat cap modificació de la zona del pre-parc.

Recentment, els municipis de Sort, Rialp, Llavorsí (Pallars Sobirà), la Torre de Cabdella (Pallars Jussà) i Vilaller (Alta

9 L'aspecte més criticat de la proposta fou que, més que ampliar el Parc el que es feia era augmentar la seva superfície havent-la reduït prèviament i que, a més a més, aquesta ampliació es feia per la zona d'alta muntanya alpina però quedava fora tota la zona de l'obaga de Sant Nicolau i dos petits enclavaments que són la zona més frondosa i pintoresca, una àrea, precisament, susceptible d'ésser aprofitada forestalment, per l'esquí, el turisme i, fins i tot, urbanísticament.

10 BOE núm. 105 de 2 de maig. La llei, en l'article 7.1 establia que la gestió del Parc corresponia a la Generalitat de Catalunya a través del Departament d'Agricultura, Ramaderia i Pesca i els seus organismes adscrits.

11 Aquesta llei va suposar la supressió d'unes 2.500 ha. i la incorporació d'unes 5.000 ha., cal assenyalar però, que l'extensió és independent del valor que pugui tenir cas una d'aquestes hectàrees.

12 Aquest traspàs va suposar que la Generalitat passés a ser la propietària de més de 13.000 ha. del Parc, en concret, 5.240 ha. del propi Parc i 8.000 ha. de la zona perifèrica.

13 BOE núm. 228 de 10 de juliol.

Ribagorça) han sol·licitat l'ampliació dels límits del Parc. L'aprovació de la proposta suposaria l'ampliació de la zona perifèrica en una superfície superior a les 3.000 ha. i l'ampliació de la zona de protecció estricta.

Pel que fa a la gestió del Parc Nacional, aquesta correspon exclusivament al Govern autonòmic. L'any 1988 amb la llei de reclassificació del Parc, aquest va passar íntegrament a la Generalitat, tant la seva gestió com la dotació pressupostària. Aquest traspàs va suposar l'exclusió del parc de la Xarxa estatal de Parcs Nacionals i, consegüentment, la pèrdua de recursos pressupostaris i de promoció. Ja l'any 1994 el Govern de la Generalitat va demanar la seva incorporació a la Xarxa sense que això suposés la pèrdua de la seva gestió. La resposta del Govern Central sempre fou negativa en aquest sentit. Actualment, fruit de l'aprovació de la llei 41/1997, el Parc Nacional ha passat a formar part de la Xarxa i endemés, se li ha atorgat un tractament excepcional. La disposició addicional quarta de la nova llei, li permet mantenir l'actual règim de gestió i organització en els termes establerts per la normativa autonòmica.

Característiques socioeconòmiques de les comarques situades a l'entorn del Parc Nacional.

Com s'ha indicat anteriorment, el Parc es troba situat entre les comarques del Pallars Sobirà i l'Alta Ribagorça. Tanmateix, els municipis que formen part de l'anomenada zona d'influència pertanyen a les dues comarques abans esmentades així com a la de la Val d'Aran i el

Pallars Jussà. L'objectiu d'aquesta zona és el de contribuir al desenvolupament socioeconòmic d'aquestes comarques. Unes comarques que sovint s'han caracteritzat pel seu procés de despoblament, un sector agrari amb escassa rendibilitat econòmica i amb mancances d'infraestructures i serveis bàsics.

Quadre 3
Extensió, població i densitat

Comarca	Extensió km ²	Població (Any 2000)	Densitat (hab./km ²)
Alta Ribagorça	426,8	3.612	8,5
Pallars Jussà	1.290	12.442	9,6
Pallars Sobirà	1.355	6.050	4,5
Val d'Aran	620,5	7.779	12,5
Total comarques	3.692,3	29.883	8,1
Catalunya	318.950	6.261.999	19,6

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IDESCAT.

L'evolució de la població

El territori que ocupen aquestes comarques és de 3.692,3 km², un 1,15% del territori català. L'any 2000, la seva població era de 29.883 persones el que representava, tant sols, el 0,48% de la població catalana. De totes elles, la comarca amb més extensió és el Pallars Sobirà i la de més població és el Pallars Jussà, en l'altre extrem es troba la comarca de l'Alta Ribagorça. Així, una característica comuna a totes elles és la baixa taxa de densitat, 8,1 habitants per km², significativament inferior a l'enregistrada a Catalunya, de 19,6 hab/km².

La tendència poblacional d'aquestes comarques ha estat el d'una davallada en el nombre d'habitants entre la dècada dels seixanta i principis dels noranta. Tanmateix, al llarg dels anys noranta s'ha produït un procés de recuperació de la població. Les dades de la taula 4 mostren, en termes absoluts, aquesta tendència. De 43.576 habitants l'any 1960, es passa a la xifra de 27.976 l'any 1991, per després recuperar-se fins arribar als 29.883 habitants l'any 2000. Si es mira el pes d'aquestes comarques en el conjunt català, s'observa com aquest també s'ha reduït. De representar l'1,11% de la població catalana l'any 1960 descendeix al 0,48% el 1986, percentatge que es manté actualment. Com es desprèn del quadre 5, l'única comarca que ha enregistrat un comportament positiu entre 1960 i el 2000 ha estat la Val d'Aran (0,4%) tot i que el seu creixement ha estat inferior al català (1,2%). Cal assenyalar però que el ritme de creixement de la població en les dues darreres dècades en aquesta

comarca ha estat superior al de la resta de comarques i de la mitjana catalana. D'altra banda, la comarca amb una reducció més rellevant de població ha estat l'Alta Ribagorça (-1,6%), ja que els dos Pallars van patir l'emigració més forta a la dècada dels cinquanta quan bona part d'aquesta població va anar a l'Alta Ribagorça degut a la demanda de treball del sector elèctric. Tanmateix els últims deu anys l'Alta Ribagorça ha experimentat una lleugera recuperació en el nombre d'habitants.

Un altre element distintiu d'aquestes comarques ve determinat pel ritme de creixement de la població major de 65 anys, en aquest cas superior a l'enregistrat per Catalunya. Així, l'índex d'envelliment¹⁴ de les comarques ha passat d'un 16,8%, l'any 1981, a un 22,8% l'any 1996, sis punts percentuals per sobre del conjunt català (11,0% i 16,3%). Un indicador que complementa a l'anterior és la relació d'ancianitat¹⁵. En aquest sentit, i com mostra el quadre 6, els valors obtinguts en les quatre comarques, des de l'any 1981 fins el 1996, ha estat de continu creixement i sempre per sobre de l'enregistrat pel conjunt català.

14 Relació entre la població major de 65 anys i la població total.

15 Relació entre la població major de 65 anys i la població entre 0-14 anys.

Així, tenim que el procés d'inversió de la piràmide d'edats és més acusat en aquestes comarques que en el conjunt de Catalunya. Llevat de la Val d'Aran, amb un valor de 0,83, la resta de comarques es caracteritzen perquè el nombre de persones majors de 65 anys supera al nombre d'infants. De tot això, es pot concloure que una de les característiques més rellevants de les comarques de l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà és el seu procés de pèrdua i a la vegada envelliment de la població i amb un comportament diferenciat es situa la comarca de la Val d'Aran que s'ha desmarcat d'aquesta tendència de despoblament i envelliment.

Evolució econòmica

La segona meitat de la dècada dels noranta es va caracteritzar per un creixement continuat de l'economia espanyola a la vegada que s'establien els fonaments per a la creació de la moneda única. El ritme de creixement del PIB entre els anys 1995 - 2001 que va seguir tant Catalunya (3,44%), com les comarques indicades (2,68%) va ser inferior a l'enregistrat per l'economia espanyola (3,63%) durant el mateix període.

Quadre 4
Evolució de la població. 1960-2000

Comarques	1960	1970	1975	1981	1986	1991	1996	2000
Alta Ribagorça	6.826	4.846	5.013	4.549	3.626	3.514	3.542	3.612
Pallars Jussà	19.985	16.450	14.908	14.219	13.817	12.860	12.817	12.442
Pallars Sobirà	10.240	8.000	5.762	5.450	5.464	5.418	5.815	6.050
Val d'Aran	6.525	4.914	5.285	5.808	6.034	6.184	7.130	7.779
Total Comarques	43.576	34.210	30.968	30.026	28.941	27.976	29.304	29.883
Catalunya	3.925.779	5.107.606	5.658.563	5.956.414	5.978.629	6.059.494	6.090.040	6.261.999
Total comarques/Catalunya	1,11	0,67	0,55	0,50	0,48	0,46	0,48	0,48

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE, *Censos de Población, 1900-1991* i l'IDESCAT.

Quadre 5
Taxa de creixement acumulatiu

Comarques	2000/1960	1970/1960	1975/1970	1981/1975	1986/1981	1991/1986	1996/1991	2000/1996
Alta Ribagorça	-1,6	-3,4	0,7	-1,6	-4,4	-0,6	0,2	0,5
Pallars Jussà	-1,2	-1,9	-1,9	-0,8	-0,6	-1,4	-0,1	-0,7
Pallars Sobirà	-1,3	-2,4	-6,4	-0,9	0,1	-0,2	1,4	1,0
Val d'Aran	0,4	-2,8	1,5	1,6	0,8	0,5	2,9	2,2
Total Comarques	-0,9	-2,4	-2,0	-0,5	-0,7	-0,7	0,9	0,5
Catalunya	1,2	2,7	2,1	0,9	0,1	0,3	0,1	0,7

Font: Elaboració pròpia a partir de l'INE, *Censos de Población, 1900-1991* i l'IDESCAT.

Quadre 6
Índex d'envelliment i Relació d'ancianitat

Comarques	Índex d'envelliment			Relació d'ancianitat		
	1981	1991	1996	1981	1991	1996
Alta Ribagorça	10,0	18,2	21,5	0,415	1,238	1,641
Pallars Jussà	20,4	26,3	27,2	1,275	1,992	2,248
Pallars Sobirà	18,8	24,0	24,5	1,221	1,846	2,025
Val d'Aran	11,3	14,4	14,2	0,502	0,746	0,830
Total Comarques	16,8	22,2	22,8	0,913	1,511	1,698
Catalunya	11,0	14,3	16,3	0,442	0,803	1,109

Font: Elaboració pròpia a partir de l'IDESCAT.

Una anàlisi del període 1995 – 2001 de les comarques catalanes mostra a tres de les quatre comarques de l'àrea d'influència del Parc Nacional dins del grup de les deu comarques amb menys dinamisme de Catalunya, així l'Alta Ribagorça amb un creixement del PIB de l'1,54% ocupa el darrer lloc, el Pallars Sobirà amb un 2,46%, el tercer lloc començant pel final i la Val d'Aran amb un creixement del PIB del 2,51% ocupa el quart lloc començant per darrera. La comarca que més s'aproxima a la mitjana catalana és la del Pallars Jussà, amb un creixement acumulat de 21,38 punts percentuals des de 1995, enregistrant una taxa de variació del 3,28% similar a la mitjana catalana, 3,44%.

Com es pot comprovar en el quadre 8, l'any 1995 la participació en el PIB català d'aquestes comarques de muntanya va ser del 0,73%. Sis anys més tard, aquest percentatge pràcticament no ha variat, passant a ser del 0,7%. S'observa així, com després d'una davallada que dura fins el 1998 es recupera l'any 1999 per mantenir-se des del 2000, però sense arribar al pes que tenien en el 1995. De l'anàlisi per comarques d'aquesta evolució es desprèn que, exceptuant el Pallars Jussà que manté la seva proporció en el PIB català, la resta de comarques han perdut pes en el conjunt català, si bé les disminucions no són molt rellevants.

L'anàlisi de l'evolució i el pes del PIB per sectors permet determinar algunes de les característiques productives d'aquestes comarques. En primer lloc s'observa com, igual que Catalunya, el sector serveis és el més rellevant. Tanmateix el pes d'aquest sector sobre el PIB d'aquestes comarques és inferior a la mitjana catalana, exceptuant el cas de la Val d'Aran. Una comarca amb un

Quadre 7
Taxa de variació del PIB. 1995-2001
(Euros constants de 1995)

Comarques	Taxa de variació 1995-2001	Creixement acumulat 1995-2001 (1995=100)
Alta Ribagorça	1,54	109,59
Pallars Jussà	3,28	121,38
Pallars Sobirà	2,46	115,72
Val d'Aran	2,51	116,06
Total comarques	2,68	117,20
Catalunya	3,44	122,50
Espanya	3,63	123,84

Font: Elaboració pròpia a partir de l'Anuari de Caixa de Catalunya.

Quadre 8
Evolució del PIB comarcal respecte del PIB català. 1995-2001

Comarques	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	Taxa de variació
Alta Ribagorça	0,09	0,09	0,09	0,08	0,08	0,08	0,08	44,71
Pallars Jussà	0,27	0,27	0,27	0,26	0,27	0,27	0,27	95,39
Pallars Sobirà	0,14	0,14	0,13	0,13	0,13	0,13	0,13	71,59
Val d'Aran	0,23	0,23	0,22	0,22	0,21	0,22	0,22	73,05
Total Comarques	0,73	0,73	0,71	0,68	0,69	0,70	0,70	77,89
Catalunya	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Font: Caixa de Catalunya 2000, 2001 i elaboració pròpia.

Quadre 9
Evolució del PIB comarcal respecte del PIB català. 1995-2001

Comarques	1990				2001			
	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis	Agricultura	Indústria	Construcció	Serveis
Alta Ribagorça	5,6	41,3	12,6	40,6	2,1	40,9	12,7	44,2
Pallars Jussà	11,4	32,2	11,1	45,3	4,1	36,7	19,4	39,7
Pallars Sobirà	13,0	26,3	10,8	49,8	4,6	28,7	18,1	48,6
Val d'Aran	2,3	24,6	10,5	62,6	0,9	26,3	11,8	61,0
Catalunya	2,1	34,1	8,1	55,8	1,7	31,3	7,2	59,8

Font: Elaboració pròpia a partir de Catalunya Comarcal, 1994-2001.

sector turístic altament consolidat que repercuteix positivament en l'activitat hotelera, el comerç i reparacions i els serveis immobiliaris i amb una administració pública amb un cert dinamisme. El segon sector amb un major pes en el conjunt d'aquestes comarques és el sector industrial. Destaquen dues comarques, l'Alta Ribagorça i el Pallars Jussà, amb un percentatge superior al de la mitjana de Catalunya, aquest fet s'explica per la forta presència en el seu territori d'empreses vinculades al sector de l'energia, aigua i extractives. El sector de la construcció és el tercer en importància i amb percentatges molt superiors als de la mitjana catalana, en alguns casos duplicant-la. Un dels motius d'aquest tret diferencial ve determinat, sobretot, per l'expansió de l'edificació residencial degut al bon moment del turisme de muntanya. El sector que menys contribueix al PIB comarcal és el sector agrari. Totes les comarques han vist reduir percentualment el pes d'aquest sector en el conjunt de l'economia enregistrant disminucions superiors a la mitjana catalana, és remarcable el cas dels dos Pallars que han vist reduir el seu pes en més de 7 punts percentuals que s'han incorporat al sector de la construcció.

Una anàlisi del creixement comarcal del PIB per sectors ens permet aprofundir en el dinamisme sectorial d'aquestes comarques. Com es desprèn de les dades del quadre 10 el comportament dels sectors ha estat molt diferent. Així, durant el període 1996-98, el sector agrari mostra un ritme de creixement inferior al del conjunt català, llevat del Pallars Jussà amb una taxa del 7,4%. Aquest comportament desigual en relació a les comarques veïnes s'explica per la distinta concentració de la producció primària, amb una major participació de cereals i de porcí que en aquest període van experimentar una dinàmica més positiva que la del boví i l'oví, produccions en les que s'especialitzen les altres comarques. Entre els anys 1998-2000, Catalunya registra una taxa de creixement del 0,4% mentre que aquestes comarques,

o bé no varien (Val d'Aran) o bé presenten taxes negatives. La davallada del sector s'aguditzava més en el període 2000-2001, sobretot en el Pallars Jussà amb una taxa del -11,5%, molt per sobre de la mitjana de Catalunya. La reducció de l'activitat del sector primari deriva, sobretot, de les caigudes del sector ramader motivat per les davallades del vaquí, de l'oví, del porcí i de la producció de llet. El sector no ha patit una davallada més acusada degut al bon comportament del subsector forestal que té un pes significatiu dins del primari.¹⁶

L'ocupació en el sector agrari ha enregistrat un retrocés de nou punts percentuals entre els anys 1981 i 1996, encara que manté nivells (11,1%) molt per sobre de la mitjana catalana (3,65%). Les comarques amb majors percentatges d'ocupació són els dos Pallars, per sobre del 15% i, en l'altre extrem es troba la Val d'Aran amb un 2,2%.

El sector industrial ha tingut un ritme de creixement per sota de la mitjana catalana durant el període 1996-2000. Tanmateix, el darrer any s'observa una dinàmica de creixement per sobre de la del conjunt català. Com indica l'Informe Comarcal de Catalunya referent al 2001 les comarques de l'àrea de muntanya de Lleida formen el tercer pul de creixement industrial de Catalunya, el tret característic és l'elevada especialització en la producció energètica juntament amb una certa especialització en les manufactures d'aliments o en el tractament de l'aigua i el seu reciclatge. El motiu d'aquest bon comportament en l'evolució del PIB industrial cal buscar-lo en l'increment del subsector de l'energia, aigües i extractives que concentra aproximadament, el 80% de la producció industrial d'aquestes comarques¹⁷, mentre

¹⁶ L'any 2001 aquest sector representava el 67,8% a la Val d'Aran, el 49,4% al Pallars Sobirà i el 40,4% a l'Alta Ribagorça.

¹⁷ El Percentatge d'aquest subsector en les comarques és del 87,1% en el Pallars Sobirà, del 86,4% en l'Alta Ribagorça, del 83,8% en la Val d'Aran i del 78,7% en el Pallars Jussà.

que la mitjana catalana es situa al voltant de l'11,3%. El segon subsector industrial en importància és el de l'alimentació, begudes i tabac, que es mou entre el 2,8% de la producció industrial (Alta Ribagorça) i el 6% (Pallars Jussà) molt per sota del 10,8% de la mitjana catalana. El tercer grup industrial el configuren l'equipament elèctric, electrònic i òptic amb percentatges que es mouen entre el 2,1% (la Val d'Aran) i el 4,9% (l'Alta Ribagorça), també de nou percentatges inferiors a la mitjana catalana, 7,9%.

L'ocupació en el sector industrial ha mantingut percentatges molt per sota de la mitjana catalana, en alguns casos menys de la meitat, amb un procés de reducció, com a l'Alta Ribagorça (del 26% de la població ocupada a l'any 1986 al 17,4% a l'any 1996) i el Pallars Jussà (del 21,1% al 18,4%, els anys 1986 i 1996, respectivament). Les altres dues comarques han mantingut percentatges més o menys estables però baixos, al voltant del 13% de la població ocupada.

El sector de la construcció ha estat un dels sectors claus per a la dinamització econòmica d'aquestes comarques tot i que no ha arribat als nivells enregistrats pel conjunt català. El responsable d'aquesta evolució ha estat, sobretot en el Pallars Jussà i el Pallars Sobirà, l'edificació amb un increment important de la rehabilitació d'habitatges i l'edificació residencial. Tanmateix, comarques com la Val d'Aran i l'Alta Ribagorça mostren símptomes d'alentiment de l'edificació, tant residencial com no residencial a la vegada que també hi ha hagut una desacceleració de l'obra civil. Un indicador de l'edifica-

ció d'habitatges és el nombre de rebuts dels impostos de béns immobles urbans. Així, l'evolució d'aquest indicador per al conjunt d'aquestes comarques mostra un increment de pes sobre el total de rebuts emesos a Catalunya; del 0,79% l'any 1991 es passa a un 1,05% l'any 1999, destacant el Pallars Jussà (del 0,26% al 0,35%) i la Val d'Aran (del 0,30% al 0,36%).

Aquest fort dinamisme del sector de la construcció s'ha traduït en un creixement de l'ocupació. Així, les comarques de l'àrea d'influència del Parc s'han caracteritzat per tenir, sempre, percentatges molt per sobre de la mitjana catalana i en concret les comarques del Pallars Jussà i la Val d'Aran on els darrers deu anys aquest percentatge ha experimentat un gran ascens. La Val d'Aran ha passat de tenir el 9,8% de l'ocupació (1986) a tenir el 14,0% (1996), el doble de la mitjana catalana i el Pallars Sobirà, amb un ritme una mica inferior, ha passat de l'11,4% al 12,7%, en el mateix període.

El sector serveis també ha enregistrat taxes de creixement positives en totes les comarques, si bé han estat inferiors a les de Catalunya, llevat de la Val d'Aran i el Pallars Sobirà on el darrer període s'observa un creixement del PIB del sector per sobre de la mitjana catalana. Aquest notable dinamisme dels serveis s'explica per l'augment de l'activitat turística vinculada a l'hostaleria i les immobiliàries, comerç i reparacions, serveis empresarials i sector públic. Les branques més rellevants del sector serveis en les comarques indicades són: l'hostaleria, administracions públiques i ensenyament privat i públic i comerç i reparacions; entre les tres aglutinen el

Quadre 10
Creixement comarcal del PIB dels sectors, 1996-2000. Taxa real mitjana de variació interanual de cada període en %

Comarques	PIB del primari			PIB industrial		
	1996-1998	1998-2000	2000-2001	1996-1998	1998-2000	2000-2001
Alta Ribagorça	10,0	18,2	21,5	0,415	1,238	1,641
Pallars Jussà	20,4	26,3	27,2	1,275	1,992	2,248
Pallars Sobirà	18,8	24,0	24,5	1,221	1,846	2,025
Val d'Aran	11,3	14,4	14,2	0,502	0,746	0,830
Catalunya	11,0	14,3	16,3	0,442	0,803	1,109

Comarques	PIB de la construcció			PIB del terciari		
	1996-1998	1998-2000	2000-2001	1996-1998	1998-2000	2000-2001
Alta Ribagorça	10,0	18,2	21,5	0,415	1,238	1,641
Pallars Jussà	20,4	26,3	27,2	1,275	1,992	2,248
Pallars Sobirà	18,8	24,0	24,5	1,221	1,846	2,025
Val d'Aran	11,3	14,4	14,2	0,502	0,746	0,830
Catalunya	11,0	14,3	16,3	0,442	0,803	1,109

Font: Elaboració pròpia a partir de Catalunya Comarcal, Caixa Catalunya 2000, 2001.

75% de la producció del sector serveis¹⁸. Una altra dada a destacar és que en les comarques de l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà i la Val d'Aran, el pes de l'hostalera en el VAB triplica a l'enregistrat a Catalunya (11,9%).

En termes d'ocupació el sector serveis és el que aglutina el major percentatge de llocs de treball. L'any 1996 la Val d'Aran tenia el 71,0% de l'ocupació total en aquest sector, l'Alta Ribagorça el 58,6%, el Pallars Sobirà el 59,2% i el Pallars Jussà el 55,9%, les tres primeres estan per sobre de la mitjana catalana, 57,7%. A més a més, entre l'any 1986 i el 1996, aquest ha estat el sector que ha enregistrat una major variació. Mentre que a Catalunya la variació a l'alça ha estat de 12,1 punts percentuals, a l'Alta Ribagorça va ser de 24,0 p.p., al Pallars Sobirà de 22,2 p.p. i al Pallars Jussà de 16,3 p.p.. Aquestes dades posen de manifest la progressiva terciarització d'aquestes comarques. La Val d'Aran en aquest període no ha incrementat tant, (4.5 p.p.) ja que aquest procés d'especialització en el sector serveis ja s'havia produït en la dècada dels vuitanta.

Valoració dels efectes socioeconòmics del Parc Nacional.

El Parc Nacional s'insereix en un territori amb unes característiques socioeconòmiques concretes que s'han apuntat anteriorment. En aquest sentit, i com s'ha comentat en el primer apartat, el Parc Nacional compleix una sèrie de funcions entre les que destaca la de contribuir al desenvolupament socioeconòmic de la seva zona d'influència. Aquesta funció determina l'existència de diverses demandes expressades, principalment, per la població local.

Així, per al cas del Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici, es pot dir que, en els seus inicis, la declaració de zona protegida no fou ben rebuda per part dels habitants de la zona. Propietaris de terrenys a l'interior del Parc, caçadors i pescadors foren els agents socials que mostraren una actitud més reticent. Les limitacions i prohibicions, així com les repercussions que sobre l'expansió d'altres activitats com les immobiliàries o les instal·lacions d'esquí, suposava el Parc, varen suscitar posicions oposades. El fet que no s'establís cap tipus d'indemnització compensatòria i que no s'efectués cap mena de consulta prèvia a la població, va provocar un rebuig i oposició a la creació del Parc que facilità el furtivisme, sobretot en la zona d'Espot.

Actualment però, s'ha produït un canvi en relació a la percepció del Parc Nacional. Una part de la població és conscient dels avantatges que ha suposat i pot suposar en un futur l'existència del Parc. S'endevena, així, una actitud positiva vers les noves possibilitats que ofereix el Parc com a element motor del desenvolupament de l'economia local.

En qualsevol cas sembla interessant assenyalar que aquest canvi s'ha fet palesa, fonamentalment, en aquells agents als qui l'existència del Parc els ha suposat uns beneficis econòmics o també, en aquells que hi han vist una possibilitat futura de negoci (taxistes, hotelers, comerciants, empreses immobiliàries, etc.).

En relació als dos municipis que tenen una entrada natural al Parc Nacional (Espot i la Vall de Boi), són els que més s'han beneficiat de l'existència del Parc. A la resta de municipis de l'àrea d'influència, aquesta incidència ha estat molt més reduïda i s'ha centrat, especialment, en el sector hotelier i comerç.

La declaració de Parc va suposar que algunes activitats abans permeses, ara, s'hagin deixat de realitzar. Tanmateix, es tracta d'activitats poc rellevants pel que fa al volum de renda que generen o a l'efecte inductor que poden tenir sobre altres activitats econòmiques. En canvi, aquelles que, com les pistes d'esquí, les explotacions hidroelèctriques o les activitats immobiliàries, generen importants ingressos, ja sigui per imperatiu legal o modificant els límits de la zona, continuen produint-se malgrat siguin contràries a la filosofia proteccionista d'un Parc Nacional.

D'altra banda, l'existència del Parc ha generat el naixement o la revitalització d'altres activitats que poden esdevenir una important font de recursos per a les economies d'aquests municipis. Així, i fruit d'aquesta funció que compleix el Parc, han aparegut un conjunt d'agents socials, en la majoria dels casos residents en la zona, amb interessos econòmics i socials diferents i, per tant, amb distintes demandes.

Arribar a un acord entre tots i cadascun d'aquests diferents agents no sempre és senzill. Sovint compatibilitzar el desenvolupament econòmic local, expressat per aquests, amb la preservació del Parc Nacional ha donat lloc a algun conflicte entre l'Administració encarregada de la seva gestió i els diversos col·lectius afectats. En aquest sentit, el nou Pla Rector d'Ús i Gestió pels propers quatre anys preveu implantar mecanismes de relació permanent amb les comunitats de l'entorn.

Poder arribar a determinar la demanda de cadascun d'aquests agents socials interessats en el Parc com a element dinamitzador de la zona d'influència, esdevé en

¹⁸ Aquest percentatge, l'any 2001, per al conjunt català va ser del 53,6%.

alguns casos un procés complex. Tota vegada que també ho és qualsevulla temptativa de síntesi dels col·lectius que participen d'aquesta funció. Tanmateix, i tenint en compte la gènesi, la història i les característiques actuals del Parc Nacional i el seu entorn, els principals agents socials que poden considerar-se són els següents: D'una banda, com a màxim òrgan representatiu de la població local, hi haurien els ajuntaments. D'altra banda, cal considerar els agents que, tot i no mantenir un lligam directe amb el Parc, una part important de la seva activitat econòmica està induïda per l'existència d'aquest. Aquest segon grup d'agents estaria format pel col·lectiu de persones que realitzen el servei de transport públic de viatgers a l'interior del Parc, hotelers, comerciants, empreses turístiques i en menor mesura, les empreses immobiliàries.

Pel que fa al primer grup d'agents analitzats, els ajuntaments amb terrenys situats en la zona perifèrica de protecció, el Parc Nacional s'ha convertit en un recurs important per al seu desenvolupament socioeconòmic i, d'alguna manera, en una font d'ingressos per als seus habitants. L'existència d'aquest nou recurs implica la necessitat d'un canvi de valors, d'actituds i d'enfocament. Els municipis han d'estar preparats i disposats a aquest canvi.

Des d'aquesta perspectiva, el Parc Nacional és un factor que cal saber aprofitar per part dels ajuntaments. Sense quedar reduït a un simple reclam turístic o una font d'ingressos per les compensacions a les limitacions establertes, és necessari aquest canvi d'actitud i anar més enllà. Cal saber contraposar les seves potencialitats rendibles econòmicament amb un desenvolupament sostenible i alhora respectuós amb l'entorn.

Els municipis afectats pel Parc Nacional són conscients dels beneficis econòmics que, directa o indirectament els genera i, per tant, els interessa formar part de la zona perifèrica o d'influència. Per això mateix, alguns d'ells, com el de Naut Aran o el de Vielha e Mijaran es varen mostrar favorables a habilitar un nou accés per la Val d'Aran i d'altres, com el de Vilaller, Torre de Cabdella, Sort, Rialp i Llavorsí, recentment han demanat l'ampliació dels límits del Parc dins dels seus termes municipals.

En línies generals es pot dir que el Parc Nacional ha influït, tot i que no amb la intensitat desitjada, al desenvolupament socioeconòmic de la seva zona d'influència. En primer lloc, cal indicar que el Parc està garantint una demanda turística sostinguda a llarg termini. Tanmateix, el flux més important de visitants té lloc durant els mesos d'estiu (juliol i agost) produint-se una davallada a la primavera o tardor (excepte per

Setmana Santa i caps de setmana llargs). A l'hivern, les condicions climàtiques pròpies de la zona (neu, gelades, allaus, etc.) dificulten considerablement l'accés al Parc. En aquesta època, habitualment en caps de setmana, el visiten alguns grups de muntanyencs que hi practiquen l'esquí de muntanya o l'escalada si bé, darrerament, la possibilitat de realitzar itineraris amb raquetes de neu amb un guia del parc és un atractiu que ha permès incrementar el nombre de visitants durant aquesta època. Tot i així, la repercussió sobre la globalitat de visites anuals segueix essent minsa. En aquest sentit, doncs, és important emprendre mesures per tal de desestacionalitzar el flux turístic.

Una segona qüestió a tenir en compte fa referència a les potencialitats del Parc per a la creació de llocs de treball, directes i indirectes. En aquest cas, però, tot i que el Parc Nacional ha suposat la contractació de personal, a més a més resident en la zona, també és cert que la seva incidència ha estat relativament modesta. En conjunt, els treballadors del Parc no superen la quarantena¹⁹. Les tasques que realitzen són, bàsicament, les de gestió, educació ambiental, vigilància, manteniment i informació. En relació a la creació de llocs de treball indirectes, és difícil poder fer una valoració de quina ha estat la repercussió del Parc. L'existència d'altres atractius turístics en la zona com el patrimoni artístic, els valors paisatgístics o l'entrada en funcionament de les pistes d'esquí (Super-Espot l'any 1968 i Boí-Taüll l'any 1989) també han contribuït a l'augment de l'oferta hotelera i conseqüentment a la creació de llocs de treball en aquest sector. A la vegada, l'aparició de noves empreses turístiques ha anat més lligada a l'augment en la demanda d'esports d'aventura que no a la simple existència del Parc, tot i que aquest també és un element que enriqueix la seva oferta turística.

Amb tot, malgrat no es pugui quantificar el nombre d'ocupacions indirectes o la renda generada com a conseqüència de l'existència del Parc Nacional, es pot concloure que l'atractiu turístic és un vector d'elements diversos relacionats amb un territori i època de l'any i en el que el Parc n'és un dels elements principals.

Un tercer aspecte amb el que el Parc contribueix al desenvolupament de l'economia local és l'increment en la inversió pública que està i pot continuar generant sobre el territori. En relació a les inversions realitzades amb

¹⁹ Indicar que 15 d'aquests treballadors disposen de contracte a temps complet, la resta es tracta de treballadors eventuais que són contractats per les èpoques de màxima activitat del Parc. Aquesta xifra ha augmentat considerablement ja que amb anterioritat a 1997 només hi havia 5 treballadors amb contracte anual.

càrrec als pressupostos del propi Parc, bàsicament han estat inversions adreçades a facilitar els serveis i equipaments indispensables, de caràcter administratiu, d'acolliment i d'informació (adequació i restauració d'accessos, construcció de la casa del Parc a Espot, àrees d'aparcament, etc.). Al marge de les inversions efectuades directament pel Parc en la mateixa zona protegida, els ajuts que, des de l'administració autonòmica i estatal, s'atorguen als municipis de la zona d'influència del Parc Nacional, també permeten la realització d'importants inversions que contribueixen a millorar el nivell de vida de les zones rurals. L'objectiu d'aquests ajuts és el de compensar-los per les limitacions establertes i alhora, incentivar-los perquè assumeixin un paper actiu en la gestió, protecció i millora dels recursos naturals. Algunes de les actuacions s'han adreçat a la urbanització i pavimentació de nuclis rurals, al sanejament i abastament d'aigua potable o a la instal·lació i millora de l'enllumenat públic d'aquestes zones. També s'han aprovat ajuts per al reconeixement paisatgístic d'àrees recreatives, per a l'arranjament d'edificis públics. Altres ajuts s'han adreçat a la construcció d'un complex esportiu, a la creació i adequació de refugis de muntanya o a la instal·lació de línies telefòniques, entre altres.

Un dels agents més directament afectats per la declaració del Parc Nacional ha estat el col·lectiu de taxistes. Actualment, en dues de les seves entrades habituals, la de Sant Maurici i la d'Aigüestortes, l'accés en cotxe particular hi és totalment restringit. Únicament els propietaris de terrenys en l'interior del Parc i els veïns dels municipis d'Espot i de la Vall de Boí poden accedir-hi amb el seu vehicle.

Fins l'any 1992 l'accés al Parc Nacional era totalment lliure. A partir del moment en que comencen a sorgir problemes d'hiperfreqüentació en determinades èpoques i zones del Parc (vacances de Setmana Santa i els mesos d'estiu, a les zones del l'estany de Sant Maurici i del Llebreta), la direcció del Parc es plantejà la possibilitat de regular-ne l'accés. El juliol d'aquell any només es va permetre entrar als vehicles particulars fins a les 10,00 hores amb un màxim de 175 vehicles per entrada²⁰. En el moment que aquesta xifra era superada es procedia al tancament de l'accés corresponent. Per tant, de les 10,00 hores a les 18,00 hores només podia visitar-se el Parc Nacional a peu, en bicicleta o utilitzant el servei de taxis. Malgrat aquestes mesures, els problemes d'embussos i la forta pressió turística continuaven produint-se. A més a més, hi havia moltes queixes per part

dels visitants que no estaven d'acord amb aquesta decisió. La direcció del Parc va replantejar-se de nou la regulació del trànsit i va acordar prohibir totalment l'accés rodat a tot el territori del Parc Nacional.

Des del desembre de 1993 els visitants deixen el seu vehicle particular als pàrkings que hi ha en les dues entrades i hi pugen a peu o en bicicleta o bé utilitzen el servei de taxi. L'aparició d'aquesta nova activitat beneficia indubtablement a un grup molt concret d'individus, els veïns dels pobles d'Espot i la Vall de Boí i, en menor mesura, als veïns d'altres municipis de la zona d'influència que disposen de la corresponent llicència²¹. Els taxistes, sens dubte, valoren molt positivament l'accés regulat al Parc. Bàsicament senyalen dos motius, el primer, perquè d'aquesta manera s'ha disminuït la pressió turística a la que estava sotmès el Parc i el segon, perquè ha permès la creació de llocs de treball per a la població local. Tot i així, tenint en compte l'estacionalitat de la demanda d'aquest servei, la majoria de taxistes combinen aquesta activitat amb altres ocupacions, principalment, la ramadera o l'hostaleria.

Si la decisió de restringir l'entrada al Parc ha beneficiat a un col·lectiu d'individus altres, per contra, no ho varen

Quadre 11
Evolució nombre visitants període 1992-2001²²

Comarques	Total visitants	Taxa variació
1992	157.321	—
1993	200.079	27,2%
1994	181.321	-9,4%
1995	186.539	2,9%
1996	278.092	49,1% ²³
1997	287.636	3,4%
1998	290.851	1,1%
1999	307.686	5,8%
2000	318.853	3,6%
2001	342.023	7,3%

Font: Elaboració pròpia a partir de les Memòries del Parc Nacional.

21 La normativa aprovada fixa en 95 el número màxim de vehicles autoritzats per entrar al Parc Nacional per a prestar el servei de transport de viatgers. La distribució d'aquests vehicles és la següent; 25 vehicles com a màxim amb llicència al municipi d'Espot, 25 al municipi de la Vall de Boí i 45 per als municipis d'Alt Aneu, Esterrí, La Guingueta, Llavorsí, Naut Aran, el Pont de Suert, Rialb, Sarroca de Bellera, Sort, la Torre de Cabdella, Vielha e Mijaran i Vilaller.

22 Aquestes xifres recullen el nombre de visitants des d'abril a novembre de cada any.

23 L'augment considerable d'aquest any es degut, en bona part, a l'obertura de la nova entrada pel sector de Cavallers.

20 La xifra de 175 obeeix simplement al nombre màxim de cotxes que hi cabien en els aparcaments habilitats al Llebreta i Sant Maurici.

valorar tant positivament. Els comerciants i hotelers de la zona, en el seu moment, varen mostrar-se en desacord amb aquesta regulació ja que podia suposar una davallada en el nombre de visitants i, conseqüentment, la pèrdua de clients. Amb el temps però, s'ha constatat que les repercussions en aquest sentit, no han estat tant negatives. El quadre 11 mostra l'evolució del nombre de visitants des de l'any 1992 fins el 2001. S'observa com, a partir de l'any 1993, quan es prohibeix el trànsit rodat, el nombre de visitants va disminuir un 9.4%. L'any 1995 es recupera força i continua aquest ritme creixent any rera any.

Així mateix, també alguns visitants, sobretot aquells que havien visitat el Parc quan l'accés era lliure, es senten molestos amb la decisió. La gran majoria però²⁴ ho valoren força positivament. Manifesten que la restricció disminueix la pressió turística i que, indirectament, es selecciona un determinat tipus de visitant. D'una banda perquè aquells que decideixen pujar-hi a peu en general, acostumen a ésser individus als qui els agrada caminar per la muntanya i, per tant, amb actituds i comportaments força respectuosos amb el medi natural. I, d'altra banda, perquè al no poder-hi arribar amb el cotxe particular es defuig de convertir la zona del Llebreta, Aigüestortes o Sant Maurici en espais amb nivells de soroll i congestió elevats, convertint-se en veritables àrees de *pic-nic*.

Amb la regulació de l'accés rodat s'ha aconseguit potenciar dues de les funcions que compleix el Parc Nacional. La primera la de promoció socioeconòmica de l'economia local, en el sentit que ha creat un monopoli amb possibilitats de generar llocs de treball i ingressos per als habitants de la població local que realitza el transport de viatgers a l'interior del Parc. La segona, la reducció que la mesura ha suposat en l'emissió de fums, plom o brom, en el nivell de soroll, en la compactació del terreny, etc. ha influït molt positivament en la protecció i conservació dels ecosistemes i, en definitiva, al desenvolupament de la principal funció del Parc Nacional, la reguladora.

Finalment, un altre dels col·lectius a qui ha repercutit positivament el Parc Nacional ha estat el dels hotelers,

comerciants i empreses turístiques. El segle passat, pràcticament els únics que utilitzaven les muntanyes i valls que avui configuren el Parc Nacional com a espai de lleure i pràctiques esportives eren els excursionistes francesos i alguns pocs de catalans. No obstant, no fou fins la dècada dels setanta quan es produeix un augment significatiu en la demanda turística que permet iniciar una incipient diversificació econòmica.

Davant l'actual retrocés experimentat per les activitats pròpies del sector primari, el turisme ha esdevingut una activitat important i complementària a les tradicionals en la majoria de nuclis situats al voltant del Parc Nacional. L'origen però, d'aquest aprofitament turístic és anterior a la declaració del Parc. Ja a finals del segle XIX existien en aquests indrets establiments dedicats a l'hostaleria amb finalitats terapèutiques i culturals (el balneari de Caldes de Boí i l'hotel Saurat a Espot). Tanmateix, aquest novell desenvolupament turístic es va veure potenciat a partir de la declaració del Parc Nacional l'any 1955. La millora en les xarxes viàries, l'ampliació de trajectes amb transport públic i la generalització de l'ús de l'automòbil varen contribuir a incrementar el nombre i facilitats dels desplaçaments al Pirineu des dels principals nuclis urbans. L'entrada en funcionament de les pistes d'esquí en els dos municipis amb entrada natural al Parc, Espot i Vall de Boí, i la declaració de la Vall de Boí Patrimoni de la Humanitat (novembre 2000), han vingut a completar l'important oferta turística. A la vegada que, el creixent interès pels esports d'aventura (rafting, hidrospeed, barranquisme, etc.) han acabat de consolidar el paper i la importància d'aquest sector econòmic en el marc de l'economia local.²⁷

Amb tot, el Parc nacional, indiscutiblement, ha estat i és un dels elements claus en el desenvolupament d'aquesta nova estructura productiva. Les especificitats paisatgístiques pròpies del Parc han generat una afluença de visitants, de més de 300.000 a l'any. La majoria són visitants que estan passant les seves vacances en la zona o un cap de setmana o pont llarg i que, per tant, pernecten en algun tipus d'establiment dels municipis de la zona (hotel, càmping, casa de pagès), així, l'impacte, en aquest cas econòmic, del Parc sobre el sector de l'hostaleria i el comerç és important (Farré, 1998).

24 Una enquesta realitzada l'any 1997 a 493 visitants del Parc posava de manifest que, quan se'ls preguntava si farien algun suggeriment per a la millora en la gestió o ús públic del Parc, només tres persones varen respondre que s'hauria de deixar pujar fins dalt amb cotxe particular, la resta valoraven molt positivament l'accés regulat al Parc. Això no vol dir però que, alguns consideraven excessiu el preu per aquest servei i, més encara, quan aquests diners no reverteixen en absolut a la millora i conservació dels valors naturals del Parc Nacional (Farré, 1998).

25 L'augment en la demanda turística d'aquestes zones que provocà l'anomenat turisme de masses fou molt més perceptible en les zones del litoral que en les de muntanya.

26 L'any 2001, el nombre de visitants al romànic de la Vall de Boí va ser de 90.698 persones i durant els primers nous mesos de l'any 2002 el nombre de visitants ha estat de 93.310.

27 En els dos Pallars, les empreses vinculades als esports d'aventura generen al voltant de 600 llocs de treball (Diari Segre, 16/09/02).

Tanmateix, és molt difícil poder arribar a determinar quina part de la despesa que fan els visitants del Parc Nacional és degut a la pròpia existència d'aquest o a la d'altres atractius que ofereixen les valls que envolten el parc. A més a més, els criteris de valoració a analitzar són diversos. Quan es parla del Parc com a element dinamitzador de l'economia local s'està fent referència a qüestions que afecten la qualitat de vida de la població i que, en conseqüència, són difícils de quantificar i de traduir en xifres monetàries. Així, cal parlar de la creació de llocs de treball, d'estabilitat laboral, de la millora en equipaments i infraestructures rurals (enllumenat públic, abastament d'aigua, centres esportius, sanitaris, etc.), de participació de la població local, etc. aspectes, que directa o indirectament, el Parc hi ha contribuït favorablement, tot i que potser no amb la intensitat que ho han fet altres espais protegits. El fet que el Parc l'any 1999 passés a formar part de la Xarxa estatal de Parcs Nacionals ha suposat un ingrés complementari en el seu pressupost²⁸, així com la possibilitat d'accedir a subvencions públiques estatals per part dels agents econòmics i socials de l'àrea d'influència socioeconòmica. Sens dubte, aquest esdeveniment ha contribuït i contribuirà a enfortir aquesta funció de promoció socioeconòmica en el territori.

Conclusions

De tot el que s'ha exposat anteriorment es desprèn que les comarques vinculades al Parc Nacional d'Aiguestortes i Estany de Sant Maurici, si bé amb diferències entre

elles, sobretot per al cas de la Val d'Aran, han experimentat un procés de transformació de la seva activitat productiva. En aquest sentit, hi ha hagut una pèrdua de pes del sector agrícola a la vegada que s'ha anat consolidant un patró de creixement fortament vinculat al sector de la construcció i, sobretot, a l'activitat terciària del turisme de muntanya.

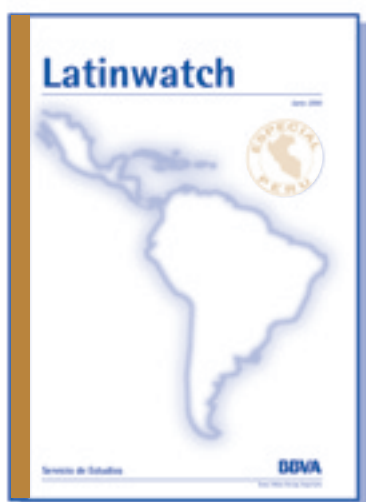
Així, un dels trets característics d'aquestes comarques és l'aposta que han fet cap al sector turístic com a element dinamitzador de la seva activitat econòmica. Aquest fet porta implícit efectes multiplicadors sobre les activitats d'hostaleria i restauració, comerç i reparacions, activitats de lleure, construcció de segones residències i rehabilitació d'habitatges, serveis immobiliaris, indústries extractives, etc. Aquesta aposta, però, presenta un handicap important, la forta dependència del sector turístic al cicle econòmic. Així, en funció de quina sigui la fase del cicle econòmic en la que es trobin les economies de l'entorn, d'on vénen els turistes, repercutirà, positiva o negativament, en les activitats vinculades al turisme. Quan el cicle és expansiu el creixement del turisme és palès i quan el cicle està en recessió és de les primeres activitats de consum de les que es prescindeix. Sens dubte, el Parc Nacional ha contribuït a augmentar l'afluència de visitants cap aquestes comarques en incrementar la diversitat turística que aquestes ofereixen, sobretot les més directament afectades (l'Alta Ribagorça i el Pallars Sobirà). Un tipus de turisme més extensiu i, per tant, menys agressiu amb el medi natural. Així el Parc s'ha convertit, juntament amb les pistes d'esquí o els esports d'aventura, en un factor important que ajuda al desenvolupament socioeconòmic de la seva zona d'influència, ja sigui mitjançant la creació de llocs de treball (directes i indirectes), la realització d'inversions en el territori, els efectes induïts sobre l'hostaleria i el comerç o els ajuts públics per a la realització d'activitats i projectes en aquesta àrea.

²⁸ L'aportació de l'Estat al pressupost del Parc ha estat de 136 milions de pessetes, 203 milions i 122 milions els anys 1999, 2000 i 2001 respectivament. D'altra banda, el Ministeri de Medi Ambient i la Generalitat de Catalunya han signat un conveni econòmic en el que es comprometen a aportar, respectivament, 1,1 milions d'euros anuals. Així, el pressupost anual del Parc es situarà en més de 2,2 milions d'euros.

Referències

- BARZETTI, V. (1993). *Parques y Progreso. Áreas Protegidas y desarrollo económico en América Latina y el Caribe*. IUCN, Cambridge.
- BANCA CATALANA (diversos anys). *Evolució econòmica de Catalunya*, Manresa.
- BBVA (1999,2000). *Evolució econòmica de Catalunya*, Manresa.
- CAIXA CATALUNYA (diversos anys). *Anuari Econòmic Comarcal*. Barcelona.
- CALS GUELL, J. (1989). "Reflexiones de un economista sobre la utilización turística y recreativa de los espacios naturales protegidos" a *Coloquio Hispano-Francés: Supervivencia de los espacios naturales*. Casa de Velázquez. MAPA. Madrid, pàg.293-296.
- CARCELLER, X.(1986). "Els Parcs naturals com a factor de promoció socio-econòmica", *Revista Econòmica*, núm.79, pàg.1-10.
- IDESCAT. www.idescat.es
- INE. Censos de població. www.ine.es
- FARRÉ PERDIGUER, M. (1998). *Economia política dels espais naturals protegits. Estudi d'un cas concret: el Parc Nacional d'Aigüestortes i Estany de Sant Maurici*. Tesis doctoral. Mimeo.
- GONZALEZ HERNANDEZ, J.M. (1988). "Parques nacionales y perspectivas de desarrollo económico" a Los Parques Nacionales. *Aspectos jurídicos y administrativos*, Machado Carrillo, A (ed.) ICONA. MAPA. Madrid, pàg.79-91.
- ROSEMBUJ, T (1995). "Compensació i propietat als espais naturals protegits" a *Activitats econòmiques i espais protegits*. Diputació de Barcelona. Servei de Parcs Naturals, Monografies núm. 23. Barcelona.

ALTRES PUBLICACIONS DEL **BBVA**

Interessats dirigir-se a:

Servicios Generales Difusión BBVA
Gran Vía, 1 - planta 2
48001 Bilbao
Tlfn: 34-94-4876845
Fax: 34-94-4876417

Internet:
<http://www.bbva.es>

Aquest document ha estat preparat pel Servicio de Estudios de Banco Bilbao Vizcaya Argentaria, S.A. (BBVA) pel seu propi compte i es subministra únicament amb una finalitat informativa. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions que s'expressen en aquest document es refereixen a la data que apareix com a "data de tancament", i per tant, poden variar com a conseqüència de la fluctuació dels mercats. Les opinions, estimacions, prediccions i recomanacions contingudes en aquest document es basen en informació obtinguda de fonts considerades fiables, però BBVA no ofereix cap garantia, expressa o implícita, respecta a la seva exactitud, integritat o correcció. El present document no constitueix una oferta ni una invitació per la subscripció o compra de valors.